

శ్రీ రస్తు.

కంచెర్ల గోపకవి ప్రణీతముగా.

దాశరథీ శతకము

టికాతాత్పర్య సహితముగా

ప బ్లిష ద్దు :

లలితా ఆండ్ కో., ఏలూరు.

ప్రంచన :- తెనాలి - తోట్లవల్లూరు.

శ్రీ నీతారామాంజనేయ ప్రెస్, ఏలూరు.

1948

రావీంద్రు రిజిస్టరు

[కె 8 బి.ఎం.]

శ్రీరస్తు.

కంచెర్ల గోపకవి ప్రణీతంబగు

దా శర ధీ శ ప్రక ము

టీ క తా త్ప ర్య స హి త ము .

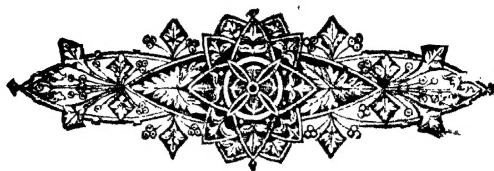

ల లి౦ అం డ్ కో., ఏ లూ రు.

సంకెన్ :- తెనాలి - తోట్లవల్లూరు.

1948

[కం 8 అక్షరాలు]

శ్రీ రస్తు.

దా శ ర థీ శ త క ము .

శ్రీరఘురామ, చారుణుల ♦ నీదశదామ, శమక్షమాది శృం
గార గుణాభిరామ, త్రిజ ♦ గన్నత శౌర్యరమాటలామ దు
ర్వారకబంధరాక్షస ♦ విరామ, జగజ్జన కల్మషార్ణవో
త్తారకనామ భద్రగిరి ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 1

టీ. శ్రీ = సంపద్యుక్తుడైన, రఘు = రఘుమహారాజయొక్క,
ఇత్యైకువంశమునందు కూటస్థుఁడైన, రఘుమహారాజయొక్క కులమున
పుట్టినట్టి, రామ = రామ, చారు = మహాహరమైన, తులనీ = తులనీయొక్క,
దశ = పత్రముచేతనైన, దామ = దండగలవాఁడా, శమ = శాంతి, క్షమ =
ఓర్పు; అది = మొదలైన, శృంగార = మనోజ్ఞములగు, గుణ = గుణములచేత,
అభిరామ = మనోహరుడైనవాడా త్రిజగత్ = మూడులోకములచేత,
సుత = పొగడబడిన, శౌర్య = పరాక్రమముయొక్క, రమా = సంపత్తి
యనెడి, లలామ = అభరణముగలవాఁడా, శౌర్యరమా = పరాక్రమలక్ష్మి
చేత, లలామ = మనోహరైనవాఁడా, దుర్వార = వారింపరాని, కబంధ
రాక్షస = కబంధుడను రాక్షసుని, విరామ = వారించినవాఁడా, జగత్ =

దాశరథీ శతకము.

లోకములలో, జనములయొక్క, కల్పము పాపముల నెడి, అరణ్యమునను, ఉత్తారక = దాటించునట్టి, నామ = శేరుగలవాఁడా, కరుణాపయోనిధి = దయాసముద్రుఁడును, భద్రగిరి = భద్రాచలమందు శేంచేసియున్న, దాశరథి = దశరథుని కుమారుడైన శ్రీరామా !

తా. శ్రీరఘు మహారాజువంశమునపుట్టి, అందమైన తులసిదండదాల్చి శమక్షమాది కల్యాణగుణములచేత నొప్పి, మూఁడుగోళములందును పొగడ్త కక్కిన పరాక్రమసంపత్తిచే శోభిల్లి కబంధుఁడును రాక్షసుని అడంచి లోకుల పాపములను దొలగించుచు, కరుణాసముద్రుఁడై భద్రాచలమందు శేంచేసియున్న దశరథ కుమారుడైన రామా !

ఉ. రామవిశాలవిక్రమ ప + రాజిత భార్గవరామ, సద్గుణ
స్తోమ, పరాంగనావిముఖ + సునతకామ వినీలనీరద
శ్యామ కకుత్స్థవంశ కల + శాంబుధిసోమ సురారిదోర్బలో
ద్దామ విరామ భద్రగిరి + దాశరథి కరుణాపయోనిధి. 2

టీ. రామ = సర్వజనుల రమింపజేయువాఁడా, విశాల = అధికమైన, విక్రమ = పరాక్రమముచేత, పరాజిత = ఓడింపబడిన, భార్గవరామ = భృగువంశమునబుట్టిన పరశురాముఁడుగలవాఁడా, సద్గుణస్తోమ = సత్ — గుణమంచిగుణములయొక్క స్తోమ = సమూహమైనవాఁడా, పరాంగనా = పరస్త్రీలయందు, విముఖ = పెదమొగముగల, సునత = మంచివస్త్రము సందు, కామ = రక్తిగలవాఁడా, వినీల = రుక్మిణి నల్లనయిన, నీరద = మేఘమువలె, శ్యామ = నల్లనయినవాఁడా, కకుత్స్థ = ఇక్ష్వాకువంశ్యులలో నొకఁడైన వానియొక్క, వంశ = వంశమునెడి, కలశ + శాంబుధి = పాల సముద్రమునకు, సోమ = చంద్రుఁడైనవాఁడా, సురారి = దేవతలకు శత్రువులయిన రాక్షసులయొక్క, దోర్బల = బాహుబలముయొక్క, ఉద్దామ = .

అత్యంతమైన, విరామ = ఉడుగుటగలవాడో, శరణాపయోనిధి = దయా
సముద్రుడో, భద్రగిరిదాశధీ = భద్రాచలవాసుడైన రామో!

తా. సౌందర్యాదులచే నర్వణములను రంజింపజేయుచు ఉడికి
పర్యావరణముచే పరశురాముని గెలిచి, పరశ్రామందాశక్తి లేనివాడైన,
నల్లని మబ్బువంటి దేహకాంతిలో నొప్పి, కాకుత్స్థవంశమును వర్ణింపజేసి,
రాక్షసులబలము నడంచి దయకలవాడైన యొప్పుచున్న భద్రాద్రిరామో!

చ. అగణిత సత్యభావ, శరణాగతపోష దమాలస్యరీ
విగతసమస్తదోష, వృథా వీనురతోష, త్రిలోకపూత కృ
ద్గన ధునీమరంద పద శంజవిశేష మణిప్రభా ధగ
ద్గతవిభూష భద్రగిరి శరణధీ శరణాపయోనిధీ. 3

టీ. అగణిత = ఎన్నరాని, సత్య = సత్యము, భావ = పలుకువాడో
లేక (వాక్కులు గలవాడో), శరణాగత = శరణాగతమైన వారిని,
పోష = పోషించువాడో, దయా = దయనునది, లసత్ = ప్రకాశించు
చున్న, ధురీ = ప్రవాహముచేత, విగత = పోయిన, సమస్త = సకలమైన,
దోష = (అశుభములయొక్క) దోషములుగలవాడో, వృథావీనుర = బ్రాహ్మణు
లను, తోష = సంతోషపెట్టువాడో, త్రిలోక = మూడులోకములను,
పూతకృత్ = పవిత్రముచేయుచున్న, గుంధుని = అకాశవర్షియైన గంగ
యనెడు, మరంద = పూజనీయముల, పదశంజవిశేష = చరణపద్మవిశేషము
గలవాడో, మణి = రత్నములయొక్క, ప్రభా = ప్రకాశించేత, ధగధగ
గిత = ధగధగమని పరంపరజేయుబడిన, విభూష = అభరణములుగల
వాడో, శరణాపయోనిధి = దయాసముద్రుడో, భద్రగిరిదాశధీ =
భద్రాచలవాసుడైన రామో!

తా. సత్యవచనమును, శరణాగతులను పోషించువాడును, అశ్రి
తుల దోషములనన్నిటిని యెక్కువ దయచేత పోషింపజేయువాడును, బ్రాహ్మణు

దాశరథీ శతకము.

అను సహాపిపేట్టువాడను, మాడూలో చాలను పవిత్రముకేయునట్టి
గర్వమును చరణారవిదమును గలవాడను, రత్నములయొక్క కాంతు
లచే ధగధగ మెఱయుచున్న యాభిరమమును గలచినవాడను, దయ
గలవాడను భద్రాచలవాసియునగు శ్రీరామా !

ఉ. రంగదరాతిభంగ, ఖగ + రాజతురంగ, విపత్పరంపరో

త్తుంగ తమఃపతంగ పరి + తోషితరంగ, దయాంతరంగ స
త్సంగ ధరాత్మజాహ్లాదయ + సారసభృంగ, నిశాచరాబ్జమా
తుగ, శుభాంగ, భద్రగిరి + దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 4

టీ. రంగత్ = పరికాశించుచున్న, రాతి = శత్రువులను, భంగ =
భంజించువాడ, ఖగరాజ = పక్షిరాజును గరుత్మంతుడనై, తురంగ =
గుఱ్ఱముగలవాడ, విపత్ = ఆపదలయొక్క, పరంపరా = యెడతెగని
వరుసయనెడి, ఉత్తుంగ = మిక్కిలియై, తమః = చీటికి, పశ్యంగ =
నూర్చుకొనెనవాడ, పరితోషిత = మిక్కిలి సంతోషపెట్టబడిన,
రంగ = రంగస్వామిగలవాడ, దయాంతరంగ = దయగల మనస్సుగల
వాడ, సత్ + సంగ = సజ్జనులతోడి కూడిగలవాడ, ధరాత్మజా =
భూదేవికూతురైన నీతాదేవియొక్క, హ్లాదయ = మనస్సులనెడి,
సారస = పద్మమును, భృంగ = తుమ్మెదయై వాడ, నిశాచర = రాక్షసులనెడి,
ఆబ్జ = తామరలను, మాతంగ = వినుగులయినవాడ, శుభాంగ = మంగళ
ప్రదమైన అవయవములగలవాడ, కరుణాపయోనిధీ, భద్రగిరి దాశరథీ.

తా. శత్రువుల గర్వము నడంచువాడను, గరుడవాహనారూఢు
డను, ఆశ్రతుల యాపదలను పోగొట్టువాడను, రంగనాథుని సంతోష
పెట్టినవాడను, దయతోగూడిన మనస్సుగలవాడను, సత్పురుషులచేత
గొలుకబడినవాడను, నీతియొక్క ప్రేమకును, ధ్యానములకును వినయ
మైనవాడను, దయాసముక్రమమునగు భద్రాచలరామా !

టీకా తాత్పర్య సహితము.

ఉ. శీద సనందనాది ముని • సేవితపాద దిగంతకర్త సం
పాద సమస్తభూతపరి • పాల వినోద విషాద వల్లె
చ్చేద ధరాధినాథకుల • సింధుసూధామయపాదనృత్త గీ
తాదివినోద భద్రగిరి • దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 5

టీ. శీద = సంపదను ఇచ్చువాడా, సనందనాది = సనందనేడు మొదలయిన, ముని = ఋషులచేత, సేవిత = కొలువబడిన, పాద = చరణములుగలవాడా, దిగంత = దిక్కులకొనయందలి, కీర్తి = యశస్సుయొక్క, సంపాద = సంపాదనము గలవాడా! సమస్తమైన, భూత = ప్రాణులయొక్క, పరిపాల = రక్షించుటయందు, వినోద = వేడుక కలవాడా, విషాద = దుఃఖమునెడి, వల్లెకా = తీగను, వచ్చేద = తెచ్చుచువాడా, ధరాధినాథ = రాజులయొక్క, కుల = వంశమునెడి, సింధు = సముద్రమునకు, సూధామయ = అమృతహయములైన, పాద = కిరణములుగల చంద్రుడైనవాడా, నృత్త = నాట్యము, గీత = పాట, ఆది = మొదలైన, వినోద = వేడుకలగలవాడా!

తా. ఆశ్రీతులకు సంపదల నిచ్చుచు, సనకసనందనాది ఋషుల కొలుచునట్టి పాదములు గలిగి, దిక్కులయందెల్ల బ్రసిద్ధిగాంచి, సకల ప్రాణులను లీల మెయినిబోచుచు, దుఃఖములను బోగొట్టుచు, రాజకులము నందుభవింపుటచే దానికి ఆభివృద్ధి గలిగించి నృత్తగీతాదులగు వేడుకలం దాసక్తుడైన దయాసముద్రుండగు భద్రాచలరామా!

ఉ. ఆర్యుల కెల్ల ముక్తివిస • తాంగుడనై రఘునాథభట్టరా
చార్యులకంజలెత్తి కవి • సత్తములన్ వినుతించి కార్యసా
కర్యమెలర్ప నొక్కశత • కంబోనగూర్చి రచింతునేడు తా
త్పర్యమునక గ్రహింపుమిది • దాశరథీకరుణాపయోనిధి. 6

టీ. ఆర్యులకుఁ ఎల్లఁ = పూజ్యులగు పెద్దలకందఱికిని, విసతాంగుడనై = అడకుకచేత విసమ్రములైన ఆవయవములు గలవాడనై, ముక్తి,

రఘునాథభట్టచార్యులకుఁ = రఘునాథభట్టరు అనెడి గురువునకు,
 అంజలైతి = చేయిమోడ్చి క విసత్తములన్ = కవిశ్రేష్ఠులను, వినుతించి =
 ప్రోహియాడి, కార్యసౌకర్యము = కార్యము సులభముగా చేయగూడుటను,
 ఎలర్పన్ = కలుగ, ఒక్క శతకము = ఒక శతకమును. ఒకగూర్చి =
 పొందికజేసి, నేడు = నేటిదినము (ఇప్పుడనుట), రచింతున్ = చేసెదను,
 కరుణాపయోనిధి = కరుణాసముద్రా, భద్రగిరి దాశరథి = భద్రాచల
 వాసియగు శ్రీరామా, ఇది = ఈశతకమును, తాత్పర్యమునన్ = అసక్తి
 తోడ ; గ్రహింపుము = గ్రహించుము.

తా. నేను విషయముతో పెద్దలకందటికిని మొక్కి, మాగురువు
 లైన రఘునాథ భట్టరువారికి నమస్కరించి, శ్రేష్ఠులను బొగడి, వారి
 యాశీస్సులచే నా కార్యము సుకరముకాగా యిప్పుడు ఒక శతకమును
 మాత్రమే రచించుచున్నాను. కరుణాసముద్రుడవైన భద్రగిరి రామా !
 నా యీ శతకమును అసక్తితోఁ బరిగ్రహింపుము.

చ. మనఁగొని రేఁగుబండ్లకును ♦ మాక్తికి ముల్ వెలవోసినట్లుదు
 ర్వ్యసనముజెందికావ్యముదు ♦ రాత్తులకిచ్చితిమోసమయ్యెనా
 రసనకుఁ బూతవృత్తిసుక ♦ రంబుగఁ జేకుఱునట్లువాక్సుధా
 రసములు చిల్కఁబద్యముఖ ♦ రంగమునందు నటింపవయ్యసం
 తనమునుజెంది భద్రగిరి ♦ దాశరథి కరుణాపయోనిధి. 7

1 టీ. మనఁగొని = అసపడి, రేఁగుబండ్లకును, మాక్తికముల్ = ముత్తెము
 లను, వెలవోసినట్లు = ఖరీదించిన, విధమున, దుర్వ్యసనమునన్ = చెడ్డ అస
 క్తిని, చెంది=పొంది, కావ్యము = కావ్యమును, దురాత్ములకుఁ = దుష్టు
 లకు, ఇచ్చితిన్ = అంకితముగా యిచ్చితిని, మోసములయ్యె = బానిచే
 మోసపోతిననుట, నారసనకున్ = నానాలుకన, పూతవృత్తి = పరిశుద్ధ
 మైన వర్తనము, సుకరంబుగఁ = సులువుగా, చేకురనట్లు = కలుగునట్లు,

వాక్సభారసములు = వాక్కుల నెడి యమృతసములు, చిత్కల = చిలుకు నట్లు, పద్యముఖరంగమునందు = పద్యములు గల నామభిమనెడి వాట్ల రంగమునందు, సంతపమును = సంతోషమును, చెంది, భద్రగిరి దాశరథి కరుణాపయోనిధి నటించవయ్య = వాట్లము నేయుమా.

తా. మత్స్యలు వెలగాపోసి రేగుపండ్లకు ఆపపడినట్లు దుష్టులగు వారికి కౌత్యములను జెప్పి పురుషార్థమును చెందఁ మోసపోతిని, వారిని వర్ణించుటచే నానాటక మలినమైనది. కావున దానికి నులువుగా పరిశుద్ధి గలుగునట్లు నీకంకితముగా కావ్యము చేయఁగోరెద. అప్పుడు నానాటక యనెడి రంగమునందు నీవు నిలిచి నటించి అమృతము లొలుకునట్టి పద్యములను జెప్పవట్లు చేయవలయును.

ఉ. శ్రీరమణీయహార యతః * నీకసుమభాశరీర, భక్త్యమం దార, వికారిదూర, పర * తత్త్వవిహారి, త్రిలోకచేతనో ధార, దురింతపాతక వి * తాన విదూర, ఖరాదిదైత్య కాంతారకుతార, భద్రగిరి * దాశరథి కరుణాపయోనిధి. 8

టీ. శ్రీ) = కాంతిచేత, రమణీయ - మనోజ్ఞమైన, హార=హారము గలవాఁడా, అతనీకుసుమ = అవిసె పువ్వులతో, ఆధి=సాటియైన, శరీర = దేహము గలవాఁడా ; భక్త్యమందార = భక్తులకు కల్పవృక్షమైనవాఁడా ! వికారిదూర = వికారములేనివాఁడా, పరాతిత్త్వవిహారి ; పరితిత్త్వ = పర మాత్మస్వరూపము యొక్క, విహార= ఆనందాగ్రాహ, హారములయినవాఁడా, త్రిలోక = మూడులోకములంగలి, చేతన=జీవులను, ఉద్ధార=ఉద్ధరించు వాడా, దురింత = అంతములేని, పాతక = పాపములయొక్క, వితాగ= గమనాహము నకు, విదూర = మిక్కిలి దూరమైనవాఁడా, ఖరాది = ఖరుఁడు మొదలుగాగలి, దైత్య = రాక్షసులనెడి, కాంతార = అడవికి, కుతార = గొడ్డలియైనవాఁడా, కరుణాపయోనిధి, భద్రగిరి దాశరథి.

తా. కాంతిగల నవ్వు మెన హారములు దాల్చి, అవి పెపూలవంటి
మేని, కాంతిగలిగి, భక్తులకోర్కెలు దీర్చుచు, సీపరతత్వ స్వరూపమునందు
సమించుచు ముల్లోఁజులందలి దేశముల రక్షించుచు సకలపాపములకు,
మారుడై, ఖరుడు మొదలగు రాక్షసులను దునుమాడి దయాగముగఁ
జేసె యొప్పు భద్రాద్రిరామా !

చ. దురితలతాలవిశ్ర, ఖర + దూషణ త ననవీతిహోశ్ర, భూ
భరణశిలావిశ్ర, భస + బంధవిమోచన సూశ్ర, చారు వి
స్ఫురదగవింశత్ర, ఖర + పుణ్యచూత్ర ; వీల భూరి కం
ధరసమగశ్రీ భద్రగిరి + గాశాధీ కరుణావయోనిధీ. 9

టీ. దురిత - పాపహరి, లతా = తీగలకు, లవిత్ = కొడవలియైన
వాడూ, ఖరదూషణ = ఖరఁడ దూషణఁడ అను, కాశ - అడవికి
వీతిహోత్ర అన్న వాడు భూ భంజయోగ్గ, భరణ-భంజు
టయున, కశ - కేసరి గుఱు, శ్రీ - శ్రీత్యుండైనవాడూ భవ-
భట్టకరు శ్రీ, ల, అది కేసరి అను ఖరకు గుఱు సూత్ర =
విధిగలవాడూ, చారు అడవి అది, స - విశ్రీ అత్ర
శించుచున్న అశ్రు కలవల - త్ర - శ్రీమలగలవాడూ,
భుగ = విశ్రీయ, ల - ల - శ్రీ - శ్రీగలవలగలవాడూ,
గిల = విశ్రీ శ్రీ, శ్రీ - శ్రీ - శ్రీగలవల, కధర = వెల్పుతోడ,
గమ = ఎమాన వై, గ - గ - మలగలవాడూ.

తా. తీగ గుఱు వాడలను కొడవలివల ముంచుచు, అగ్ని అడవిని
వలె జరిగవల నుండ నుండ, నారా. ధర్మ చె భూమిని భరించుచు,
స్థూరఁడగున దురే చుచి, తా. కలవల సాగివైన కన్నులు గలిగి
విశ్రీలి పాపకవైన శ్రీమహా ప్రకృతి నల్లని వెల్పులతోటి
శరీరమును దార్చి కేసరి అగు ముండవైన భద్రాద్రిరామా !

చ. కనకవిశాలచేల భవ ♦ కానన శాతకూతా ధారవ

జనపరిపాల శీల దివి ♦ జన్మత సద్గుణకాండ కాండ సం

జనిత పరాక్రమక్రమ వి ♦ శారద శారద కందకుందచం

దనఘనసారసారయశ ♦ దాశనిధీ కరుణాపయోనిధి. 10

టీ. కనక = బంగారును మును, విశాల = విశేషమైనదియును అను, చేల = వస్త్రములుగలవాడా, భవ = పుట్టుకయనెడి, కాన = అడవికి, కార = వాడియైన, కుశార = గొడ్డగియుక్క, ధార = వాడగలై వాడా, సజ్జన = సత్పురుషులను, పరిపాల = రక్షించుటయే, శీల = స్వభావము గలవాడా, జేతలచేత, మత = స్తోత్రము చేయఁడిన, సద్గుణ = మంచిగుణములయొక్క, కాండ = సమాహము గలవాడా కాండసంజనిత = నీటియందు పుట్టిన అగ్నియొక్క, పరాక్రమ = శౌర్యముయొక్క, క్రమ = విధమునందు, విశారద = పండితుడయినవాడా, శారద = శరత్కాల సంబంధియైన, కంద = మేఘము, కుంద = మొల్లు, చందన = చందనము, ఘనసార = పచ్చకర్పూరము, సార = శ్రేష్ఠమైన, యశ = కీర్తిలవాడా.

తా. విశేషమైన బంగారు వస్త్రమునుగట్టి, పడునైన గొడ్డలిచే అడవిని నజ్జననట్లు జన్మపరింపరను నాశనముచేసి, సత్పురుషులను రక్షించుటయే స్వభావముగలిగి జేతలు పొగడుకొంటి గుణముచే రాజించి, అగ్నివంటి పరాక్రమముతోనూడి శరత్కాల సేఘములు మల్లె, చందనము, పచ్చకర్పూరమువలె తెల్లనై మెరుయుచున్న కీర్తిగలిగి, కరుణానిధియైన భద్రదాచలరామా !

ఉ. శ్రీఘ్నవంశతోయాధికి ♦ శీతమాయాఖండవైన నీవవి

త్రోరుపదాబ్జమూర్త వికసి ♦ తోత్పంచకవృత్తమాధురీ

పూరితవాక్రమానము ♦ బూజునరైవజ్జిత్తగింపుమీ

తారకనామ భద్రగిరి ♦ దాశనిధీ కరుణాపయోనిధి. 11

టీ. శ్రీ = సంపత్కరమైన, రఘువంశ = రఘురాజవంశమనెడి
 తోయధిక్ = సముద్రమునకు, శీతసుయూఖుడవు = చంద్రుడవు, ఐన =
 నట్టి, నీ = నీయొక్క, పవిత్ర = పావనములను, ఉరు = గొప్పవియు
 శ్రేష్ఠమైన, పదాబ్జముల్ = తామరలవంటి యడుగులను, వికసిత = ప్రకాశిం
 చిన, ఉత్పల = ఉత్పలమాలికలు అనెడి, వృత్త = ఛందోవృత్తములయొక్క,
 మాధురీ = తీయదనముచేత, పూరిత = నింపబడిన, వాక్ = వాక్కు
 లనెడి, వికసిత = వికసించిన, ఉత్పల = నల్లలుగలయు, చంపక = సం
 పెంగలయు, వృత్త = వర్తనముగలవియు, మాధురీ = చక్కదనముచేత,
 పూరిత = నిండినవియు, అగు ప్రమానములన = పుష్పలచేత, పూజలు,
 ఒనర్చెదను = చేసెదను, తారక = సంపాదమును తరింపజేయునట్టి, నామ =
 దివ్యనామముగలవాడూ, చిత్రగింపుమీ = అంగీకరింపుమా.

తా. చంద్రుడు తాను పుట్టినసమద్రమును వర్ధిల్లజేయునట్లు రఘు
 మహారాజవంశమునంబుట్టి దానిని వృద్ధిజేయువాడవైన నీయొక్క పాదార
 విందములను ఉత్పలచంపకమాలికావృత్తములందలి వాక్కులనెడి ఉత్పల
 చంపక పుష్పములచేతఁ బూజించుచున్నాను గైకొనుమా.

చ. గురుతరమైన కావ్యరస * గుంభనకబ్బురమందిముష్కరుల్
 సరసులమాడ్కి సంతసెల * జాలుదురోటు శశాంక చంద్రికాం
 కురముల కిందుకాంతమనె * కోటిస్రవించినభంగి వింధ్యభూ
 ధరమునజారునే శిలలు * దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 12

టీ. గురుతరము = మిక్కిలిగొప్పది, ఐన, కావ్య = కావ్యమునం
 దలి, రస = శృంగారాది రసములయొక్క, గుంభనకు = కూర్చునకు,
 ముష్కరుల్ = రసజ్ఞతలేని మాధులు, సరసులమాడ్కి = రసికులవలె,
 అబ్బురమునంది = ఆశ్చర్యమునుపొంది, సంతసెలన్ = సంతోషించుటకు,
 జాలుదురోటు = శక్తులగుచురా, శశాంక = (జింకను గురుతు గాగల)

చంద్రునియొక్క, చంద్రక = తియ్యలయొక్క, అంశరములన్ = మొలకలకు, ఇందు కాంతముని = చంద్ర కాంతములయొక్క, కోటి = సమూహము, ప్రవించినభంగిన్ = కరిగి హరివరీతిని, వింద్యధూధరమున = వి. ధ్యప్యతమునందు, శిలలు = తాలు, జాఱునీ = కరుగునా.

తా. చంద్ర కాంతనలులు చంద్రుని కిరణములకు కరుగుటలు వింద్య పగ్వతపుశిలలు కరిగి ప్రవింపజాలవు ఇట్లే గొప్ప కార్యమునందలి రహస్యార్థి రసికులచే మూఢులు మెచ్చి సంతోషింపజాలరు. కవున నాకార్యమును సరసుడైన నీకు అంకితము నేయుచున్నాను.

చ. తరణికులేశ నానుడుల * దశ్వులుగల్గిన నీదునామ స

ద్విరచితమైన కావ్యము వ * విశ్రముగాదె వియ్యదీజులం
బగుగుచున్నయైన నులి * నా పృతినితీన దృహత్వముం
దరిమె గణింప వెవ్వరికి * నాశిధి నిహితా యోసిధి. 18

టీ. తరణికులేశ = సూర్యవంశమునందు జనించిన వారిలో శ్రేష్ఠుడైనవాడా, నానుడుల = నామాటలందు, తవ్వలు = దోషములు, కలిగినన్ = కలిగినప్పటికిని, నీకు = నీయొక్క, నాను = నేరునోడ. సర్ = శ్రేష్ఠమయినదియు. విరచిత = రచింపఁబడినదియు, వివ కావ్యమును = అయినట్టి కావ్యము, పవిత్రము కాదె = పాదనమే యగును కాదా, వియన్నదీజులు = ఆకాశగంగయొక్క నీరు, అరుగుచున్ = ప్రవహించుచు, వెవ్వయైన = వెంకరగానయినను, నులిన్ + ఆకృతిన్ = మురికిగల ఆకారముతో పాతినన్ = ప్రవహించినను, తవ్వహత్వమున్ = దాని మహత్వమును, గణింపన్ = ఎన్నుటకు, తరమె = శక్తిమా (శక్యము కాదనుట.)

తా. సూర్యవంశమున జనించినవారిలో శ్రేష్ఠుడయినవాడా! నా మాటలందు దోషము లేన్నియున్నను, నీయొక్క నానుముతోడ శ్రేష్ఠమయినదియు, రచింపఁబడినదియు కావ్యము పవిత్రమైనది కాదా! (అగు

ననుట) అనగా ఆకాశమునకు నీరువ్రవహించుచు వంకరగా పాతీ
నను మఱిగల ఆకారముతో ప్రవహించినను దాని మహత్వము ఎన్ను
చుకోవలెను! (కాదనుట)

ఉ. దారుణపాతకాబ్ధికి న * దాబడబాగ్ని భవాళలార్తి వి
స్తారదవాసలార్పికి ను * ధారసవృష్టి దురంత దుర్మతా
చార భయంకి రాటవికి * జండ తోర తారధార నీ
తారకనామ మెన్నుకొన * దాశరథీ కరుణాపయోనిధి, 14.

• టీ. సీతారకనామము = సంసారమును తరింపజేయునట్టి నీయొక్క
రామనామము, ఎన్నుకొనక = తిలకింపగా, దారుణ = భయకరమునను,
పాతక = పాపములనెడి, అబ్ధికిన్ = సముద్రమునకు, సదా = ఎల్లప్పుడు
బడబాగ్ని = బడబాగ్నియొనడి, భర = సులభముయొక్క. ఆశల =
వ్యాపృమైయున్న, అర్తి = పీడయొక్క, విస్తార = బాహుళ్యమునెడి,
దవానల = కాలుచిచ్చయొక్క, అర్పికిన్ = సేవకు, సుధారసవృష్టి =
అమృతద్రవి వర్షము, దురంత = మితిమీరిన, దుర్మత = దుష్టచరితులయొక్క,
అచార = అచారములనెడి, భయంకర = భయంకరమును కలిగింపనట్టి
అడవికిన్ = అడవికి, చండ = తిత్తులను, తోర = కలుకయినదీనిని
అను, కుతార = గొడ్డలియొక్క; ధార = మోస (చ. టీడి.)

తా. సంసారతారకపాయన సీరామనామము బడబాగ్ని సముద్ర
మును పీడినట్లు భయంకరములైన పాతకములను బోగొట్టును. అమృత
ద్రవవర్షము కాలుచిచ్చముచల్లాపుచున్నట్లు సంసారబాధలను శుభకమింపఁ
జేయును. పునైన గొడ్డలిచే భయంకరమయిన అడవిని కలుకునట్లు మితి
మీరిన దుర్మతాచారములను నిర్మూలము చేయును.

చ. హరునకు నన్యభీషణున * కద్రిజగం దిరుచుంధ్రరాజ్యమై
కరికి నహల్యకుక దుగ్ధపద * కన్యకు.నా. శ్రీహరించు చాటమై.

వరగినయట్టి సీపశిత ♦ పానననామము ♦ జ్యోత్స్వై నిరం
తరము నటింపఁజేయుమిఁక ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 15

టీ. హరు కుక్ = శిశువకుసు, అవ్యభిషాసు కున్ = విభీషణునికిని,
అద్రిజకున్ = పార్వతికి, తిరుమంత్రరాజము-తిరు శ్రీకరమైన, మంత్రరా
జము = శ్రేష్ఠమయిన మంత్రము, వి-అయి, కరికిన్ = వినుగు కున్, అహల్య
కున్ = హల్యకుసు, గ్రుపదకవ్యకున్ = ద్రౌపదికిని, ఆర్తిక్ = మహోత్సవము,
హరించుచుట్టును = పోగొట్టినట్టి బాధువు అయి, వరగినయట్టి =
ప్రసాదిసొందినట్టి, సీ = సీయొక్క, పతితి = పతితులయినవారిని, పానన = పది
శుద్ధులను జేయునట్టి, నామము = పేరు, ఇంకా, జిహ్వానైన్ = నాలుక
మీఁద, నిరంతరము = యతఃక, నటింపఁజేయుము = నృత్యము చేయు
నట్లు చేయుమా.

తా. దశ ధరామా ! శివునికి, విభీషణునికి, పార్వతికిని శ్రేష్ఠమయిన
మంత్రమై, గజేంద్రునికిని, అహల్యకుసు, ద్రౌపదికిని చుట్టుమువలె చిక్క
లను దొలగించి, నై పాపులను పవిత్రులను జేయునట్టి సీనామమును నా
నాలుకయందు నటింపఁజేయుమా.

ఉ. ముప్పునఁ గాలకిండులు ♦ ముంగిటవచ్చి వేళ రోగముల్
గొప్పరమైనచో గఘన ♦ ఇత్తునిడిన వేళ బాంధవుల్
గప్పించేళ మీస్మరణ ♦ గల్గునో గల్గదొ నాటికిప్పుడే .
తప్పవేతు నాభజన ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 16

టీ. ముప్పునఁ = ముసలితనమందు, కాలకి కరులు = యమదూ
తలు, ముంగిటన్ = ఇంటిముంగిటికి, వచ్చినవేళకా = వచ్చినట్టి సమయము
సేసి, రోగముల్ = తిరుళ్ళు కొప్పరము = అతిశయించినవి, అయినచోకా =
అయినప్పుడును, కఘము, కుత్తుకన్ = కంఠమునందు, నిడినవేళకా = పూర్ణ
మయిన సమయమునందును, బాంధవుల్ = చుట్టులులు, తప్పవవేళకా =

క్రమ్మకొన్నప్పుడును, మిష్కగణ = మిమ్మలను స్మరించుట, నాటికి = అప్పుటికి, కల్లనో కల్లదో యేమో, ఇప్పుడే తప్పు = విరుద్ధ, మిథజన = మిమ్ము భజించుట, చేతు = చేయును.

తా. కిర్రామా ! ముసలితనముగచ్చి శేనున్నచోటికి యదుదూతలు వచ్చినపుడును, రోగములు మిక్కిలి మమ్మర మైనపుడును, మరణము నమీ పింపఁగా కథము గొంతుకయందు నిండియున్నపుడును, అప్పుడు చుట్టములు చుట్టును క్రమ్మకొని యుండగాను మిమ్ము స్మరించుట నాకు కలుగునో కలుగదో చెప్పజాలను. కనుక ఇప్పుడే తప్పు నిన్ను భజనజేసెదను.

చ. పరమదయాసిధే పతితి + పావననామ హరేయటంచు ను
స్థిరమతులై నదా భజన + నేయు మహాత్ముల పాదధూళినా
శిర్గమునఁ దాల్చుమీరటకుఁ + జేరకుడంచు యముండుకింకరో
త్కరములఁ కానఁబెట్టునట + దాశరథీ కరుణావయోనిధి. 17

టీ. పరమ = మిక్కిలియైన, దయా = కృపకు, నిధే = నిదానమైన వాఁడా, పతితి = పాపాత్ములను, పావన = పవిత్రులగుగా జేయునట్టి, నామ = పేరుగలవాడా, హరే = శ్రీహరీ, అటంచుక = అని, సదా = ఎప్పుడును, మస్థి = మిక్కిలి నిలకడగల, మతులు = మనసుగలవారు, ఐ = అయి, భజన = భజించుట, చేయుమహాత్ముల = చేయునట్టి మహనీయులయొక్క, పాదధూళి = అడుగులదుమ్ము, నాశిరమునన్ = నాశలయందు, తాల్చున్ = ధరింతును, మీరు, అటకున్ = వారికడకు, జేరకుడు = పోవకుడు, అంచున్ = అనుచు, యముండు = యముడు, కింకరోత్కరములకున్ = రస సేవకుల నమూనాములకు, అనఁబెట్టునట = బట్టుపెట్టువని చెప్పుదురు.

తా. పాపాత్ములను పవిత్రులనుగఁ జేయునట్టి పేరు గలవాఁడా ! హరీ అని ఎప్పుడును మిక్కిలి నిలకడగల మనస్సుగలవారలు భజించునట్టి మహనీయులయొక్క పాదధూళి నాశలయందు ధరింతును. మీరీ వారి

కడకు పోతకుడనుచు యముడు తమ సేవక సముపాహుతులకు ఒట్టులెట్లు నని చెప్పెదరు.

చ. అజనకుఁ దండ్రవయ్య నన + కాదులకుంబరతత్వమయ్యన ద్విజమునికోటికెల్ల, బర + దేవతవయ్యఁ దినేశవంశ భూ భుజులకు మేటివయ్యఁ + బరిపూర్ణుడవై వెలుగొందుపక్షి రా ధ్వజమిముఁబ్రస్తుతిం చెదను + దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 18

టీ. అజనకుఁ = బ్రహ్మకు, తండ్రవయ్యఁ = తండ్రీరయి, నన కాదులకుఁ = పరతత్వజేతలైన సనకుడు సనందనుడు మొదలయినవారికి, పరతత్వమయ్యన్ = ఉత్క్రిష్టవస్తువునై, సర్ = శ్రేష్ఠులయిన, ద్విజ = బ్రాహ్మణులయొక్క, ముని = ఋషులయొక్క, కోటికిన్ ఎల్లఁ = సమా హమున కంతకు, పరదేవతవు అయ్యు = శ్రేష్ఠుడైనదైవమనై, దినేశ = మూర్ధని యొక్క, వంశ = కులమందలి, భూభుజులకున్ = రాజులకు, మేటివయ్యఁ = శ్రేష్ఠుడనై, పరిపూర్ణుడవు = నిండినవాడవు, ఐ = అయి, వెలుగొందు = ప్రకాశించుచున్న, పక్షిరాధ్వజ = పక్షులకెల్ల రాలైన గరుత్మంతుడు వాహనము గాగలవాఁడా, మిమ్మున్ = మిమ్ము, ప్రస్తుతిం చెదను = మిక్కిలి స్తోత్రము చేసెదను.

తా. బ్రహ్మకు తండ్రీవిగాను, ననక సనందనాది మహర్షులు ధ్యానము సేయు పరతత్వముగాను, విప్రమునిసమాహములు కొలుచునట్టి పరదైవము గాను, ఇట్లు అన్నిలక్షణములను పరిపూర్తికొందిన వాడనై గరుడుఁడు ధ్వజము గాఁగలిగి ప్రకాశించు దయానిధీ! నిన్ను మిక్కిలి ప్రస్తుతిం చెదను.

ఉ. “పండిత రక్షకుండభుల + సాపవిమోచనుఁ డబ్జసంభవా ఖండలపూజితుండు దశ + కంతవిలుంరన చండకాండ కో దండ కళా ప్రవీణుఁడను + తావకకీర్తి వధూటికిత్తుఁ బూ ధండలుగాఁగ నాకవిత + దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 19

టీ. పండితరక్షకుండు = పండితులను రక్షించువాడు, అఖిలపాప = సమస్త పాపములనుండి, విమోచనుండు = విడిచిపెట్టువాడుఁ బ్రజసంభవ = బ్రహ్మచేతను, అఖండల = ఇంద్రునిచేతను, పూజకుండు = పూజింపబడువాడు, దళకంఠ = రావణాసురుని పడితలలను, విలుంతన = కొల్లగొడుట చేత, చండ = తీక్షణమైన, కౌండ = బాణములుగల, శోదండకళా = విచిత్రవిద్యయందు, ప్రవీణుండు = నేర్పరియైనవాడు, అను = అనెడి, తానక = నీయుక్కు, కీర్తి = యశస్సు అనెడి, వధూటిన్ = స్త్రీకి, నాకవిత్ = నావిత్వమును, పూదండలుగాఁగ = పూజపరమాలు అగునట్లుగా, ఇత్తున్ = ఇత్తును.

తా. కరుణాసముద్రుడనయిన రామా ! పండితులను రక్షించువాడు, సమస్తపాపములను దొలగించువాడు. బ్రహ్మేంద్రులచే పూజింపబడువాడు, రావణాసురుని తలలు దునుచునట్టి వాడిబాణములను శేయచేర్చిన విలువిద్యయందు నేర్పరియైనవాడు అనెడి నీకీర్తికి నాకవిత్వమును ఇచ్చి ఒక పదాతికి పూదండలిచ్చి యలంకరింపఁ జేసినట్లు ఆకీర్తిని శోభిల్ల జేయుడును.

ఉ. శ్రీరమ సీతగాఁగ నిజ • నేవకబృందము వీరవైష్ణవా

చారజనంబుగాఁగ విర • బావది గౌతమిగా విరతము

న్నారయభద్రశైల శిఖ • రాగ్రముగాఁగ వసించుచేతనోప

ద్ధారకుడైన విష్ణుడవు • దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 20

టీ. శ్రీరమ = లక్ష్మీదేవి, సీతగాఁగ = సీతాదేవిగాఁగ, నిజ = తనదైన నేవకబృందము = పరిజనులసమూహము, వీరవైష్ణవ అచార = అచారముగల, జనంబుగాఁగ = జనులుగాఁగ, విరజావది, గౌతమికా = గోదావరిగాఁగ, విరతముక = వైరతమును, అరయక = విచారింపఁగా, భద్రశైల = భద్రాచలముయొక్క, శిఖర = శిఖరముయొక్క, అగ్రముగాఁగ = శోనకాగా, వసించి = నెలకొని, చేతనోద్ధారకుండు = చేతనుల నుద్ధరించువాడు, విసవిష్ణుడవు = అయినట్టి సాక్షాద్విష్ణుడవుడవు.

టీ. దశరథరామా ! నీవు పరమపదమును లక్ష్మీదేవిని ఇచట సీతగాఁ జేసికొని, అందఁ గరివారము ఇచ్చట పీఠతైత్తలజనులుగా నుత్పి కొలుచుచుండగా, అచట విరజానది ఇచట గోదావరిగా ప్రవహింపగా, అతైత్తలము యిచట భద్రగిరి కొమ్మకొనయై రానింపగా వేంచేసిన చేతను అను ఉద్ధరించుచున్న శ్రీ విష్ణుదేవుండవే కాని వేఱుకావు.

ఉ. కంటి దీతలుంబు బొడ * గంటిని భద్రనగాధి వాసముం
గంటి నిలాతనూజ నురు * కార్ముకమార్గణశంఖచక్రముల్
గంటినిమిమ్ము లక్ష్మణుని * గంటిగృతార్థుడనైతి నోజగ
త్కంటక దైత్యనిర్దళన * దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 21

టీ. జగత్ = లోకములకు, కంటక = హింసించువారైన, తైత్తిల = రాక్షసులను, నిర్దళన = సంహరించువాడ, కరుణాపయోనిధీ, దాశరథీ సదీక్షితుంబు = నదియొక్క తీరమును, కంటిన్ = చూచితిని, భద్రనగాధివాస మున్ = భద్రదాచలములనెడి నివాసస్థానమును కంటిన్ = చూచితిని, ఇతి తనూజాఁ భూదేవికూర్చుననీతాదేవిని, కంటిన్ = చూచితిని, ఉరు = గొప్ప వైన, కార్ముక విల్లు, మార్గణ = బాణములు, శంఖచక్రముల్ = శంఖమును చక్రమును, కంటిని = చూచితిని, కృతార్థుడను = ధన్యుడను, వితిన్ = వితిని

తా. లోకహింసకులైన రాక్షసులనే యామ్రమాపి, దయాసముద్రు డవైయొప్పు శ్రీరామా ! నీవు వే చేసియున్న భద్రగిరియొద్దనున్న గోదావరి గట్టును ; నీవు వేంచేసియున్న భద్రదాచలమునని ; సీతాదేవిని, నీవిల్లును బాణములను, శంఖచక్రములను, నిన్నును, లక్ష్మణుని నేనించి కృతార్థుడనైతి.

చ. హలికునకున్ హలాగ్రమున * నర్థమునేకురుభంగి దప్పిచే
నలమటఁ జెందువాసికి ను * రాపగలో జలమబ్బిసల్లు దు

ర్మలినమనోవికారినగు * మర్త్యునినొడగూర్చినీపయిం
దలఁపు ఘటింపఁజేసితివి * దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 22

టీ. దాశరథీ, హరికువకున్ = మడఁక దున్నువానికి, హలాగ్ర
మునన్ = నాగలి మొనయందు, అర్థము = ధనము, జేతురుభిగిన్ = లభించిన
విధమున, దప్పిచేన్ = దాహముచేత, అలమటన్ = బడలికను, చెందు
వానికి = పొందువానికి, సురాపగలోన్ = గంగలో, జలము = నీరు,
అభినట్లు = దొరికిన విధమున, దుర్మలిన = మిక్కిలి దోషయుక్తమైన,
మనః = మనస్సుయొక్క ; వికారిని = వికారము గలవాడను, అగు
మర్త్యునిన్ = అయిన మనుష్యుని, నన్నుకా, ఒడగూర్చి-పవరించి, నీపయిన్ =
నీమీద, తలఁపు = దింతనము, ఘటింపఁజేసితివి = కలుగఁజేసితివి.

తా. మడఁకదున్నుకొను బీదకు మడఁకముంగల భూమిలో ధనము
దొరికినట్లును, దప్పికొని బడలినవానికి గంగానదిలోని నీరులభించినట్లును,
దుష్టమనస్సుగల మనుష్యుడైన నన్ను చక్కఁజేసి నీపయి తలఁపుగ లిగించి
ధన్యుని చేసితివి.

ఉ. కొంజక తర్కవాదమును * గుద్దలిచే బరతత్వభూస్థలికా
రంజలద్రవ్య కన్గొనని * రామనిధానము నేడు భక్తిసి
ద్ధాంజనమందుహస్తగత * మయ్యెబళియనఁగా మదీయహృ
త్కంజమునకొ వసించుమిఁక * దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 23

టీ. కొంజకన్ = సంకోచింపక, తర్కవాదము = తర్కము చేయువివా
దము, అనుగుద్దలిచేత, పరతత్వభూస్థలిన్ = పరతత్వము అనెడి భూప్రదేశమును
రంజితన్ = ఒప్పుగా, త్రవ్వి, కన్గొనని రామనిధానము = చూడలేనిరాముడు
అనెడినిధి, నేడు = ఇప్పుడు, భక్తిసిద్ధాంజనమగుదు = భక్తియనెడి సిద్ధకృత
మైన కాటుకయందు, హస్తగతము = చేరికొనినది, అయ్యెన్ = ఆయెను,
అనగాన్ = అనునట్లు, ఇకన్ = ఇకమీద, భక్తిచేత, మదీయ హృత్ కంజ
మునకొ = నాహృదయకమలమందు, వసించుము = సొకొనుము.

తా. భూమిని గుడ్డలిచే త్రవ్వినను కనబడని నిధి అంజనముచే లభించునట్లు, పరతత్వ తర్కవాదములచే ఎంత తరికిలించినను అంతు తెలియరాని రాముడవగు నీవు భక్తిచే నులభముగా నాకు వశమైతివి. ఇత నా హృదయమునందు తసింపుమా.

ఉ. రాముడు ఘోరపాతక వి + రాముడు నద్గుణకల్పవల్లికా
రాముడువద్వ్యకారజయ + రాముడు సాధుజనావనప్రతో
ద్ధాముడురాముడేపరమధైర్యముమానినిదీయదుంగుగెం
దామరలే భజించెదను + దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 24

టీ. రాముడు = రమింపజేయువాడు, ఘోర = భయంకరమైన, పాతక = పాతకములను, విరాముడు = తొలగించువాడు, నద్గుణ = మంచిగుణములు అనెడి కల్పవల్లికా = కల్పవృక్షపు తీగలకు, ఆరాముడు = తోటయైనవాడు, (సజ్జకకల్పవల్లికా రాముడు) వద్వ్యకార = పుట్టుట, పెరుగుట చెందనియున ఆరుతికారములయొక్క, జయ = గెలుపుచేరి, రాముడు = మనోజ్ఞుడయినవాడు, సాధుజన = సజ్జనులను, అవన = రక్షించుట అనెడి, ప్రత = నియమముచేరి, ఉద్ధాముడు = ఆధికుడయినవాడు, శ్రీరాముడే = శ్రీరాముడే మాకు పరమజైతము అని, మీ అదుంగు కెందావరలను = మీవాదము అనెడి ఎట్టతాకుగలను, తేను, భజించెదను - కొలిచెదను.

తా. సకలజనులను రమింపజేయువాడును, ఘోరములైన పాపములను తొలగించువాడును కల్యాణగుణములను అవ్వారి కలవాడును, వికారరహితుడై ప్రకాశించువాడును, సాధుజనులను రక్షించునట్టివాడును, రాముడే మాకు పరమజైతముని మీపాదారివింకములను కొలిచెదను.

ఉ. చక్కెరమాని వేముదినఁ + జాలినకై వడి మానవాధములే
పెక్కురుబక్కదై వముల + వేములు కొల్పెద రట్లకాదయా
మ్రొక్కిననీక మ్రొక్కవలె + మోక్ష మొనంగిననీవయివలె
దక్కినమాటలేమిటికి + దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 25

టీ. చక్కరన్ = పంపదారను, మాని = విడిచి, వేమున్ = వేచు చెట్టును, చేదును, తివన్ = తినుటకును, చాన్ = కైకడిన్ = కేర్చినవిధమున, మానవాధముల్ = హీనులు, పెక్కన్ = అనేకులు, బక్కదైవములన్ = అల్పదేవతలను, వేములున్ = పలుమాటు, కొల్పెదను = నేవించెదను, అట్లు = అవిధము, కాదయన్ = కాదు, మొక్కవన్ = మొక్కనయెడల, నీకు = నీకే, మొక్కవరె = ననుస్కరింపవలెను, మాక్షున్ = ముక్తిని, ఒసంగివన్ = ఇచ్చివను, నీకే, ఈయవరెన్ = ఇచ్చువలెను. తక్కిన మాటలు = ఇతరవిషయములు, ఏమిటికన్ = ఎందుక ?

కా. హీనులైనవారు అనేకులు నిన్ను కదలి చేవర అనేకములను కొలిచెదరు. అనగా తియ్యని చక్కరను విడిచి చేదైవమును దినుట శ్రద్ధకల్లున్నది. ఇది సరికాదు. మొక్కదగినవాడవు నీకే. మాక్షుచ్చు వాడవున నీకే.

ఉ. 'రా' కలువంబులెల్ల బయలం + బడద్రోచిన 'మా'క వాటమై
దీకొనిప్రోచునిక్కమని + ధీయుతులెన్నఁ దదీయవర్ణముల్
గ్రకొని భక్తిచేనుడువఁ + గానరుగాక విపశ్చయవరల్
దాకొనునే జగజ్జనుల + దాశరథీ కరుణాయోనిధి. 26

టీ. 'రా' = రాను అనెడి 'పేరునందలి శేషము. కలువంబులెల్లన్ దోషములన్నిటిని, బయలన్ = వెలుపల, పడన్ ద్రోయగాక = పడునట్లు త్రొక్కివచ్చుగా. 'మా' = 'మ' అను అక్షరము. కవాటమై = తలుపై, దీకొని = కాకి, ప్రోచున్ = కాపాడును, నిక్కము = ఇదినిజము. అని, ధీ = బుద్ధితోడ, యుతులు = కూడినవారు, జ్ఞానులు. ఎన్నన్ = తలచుగా, తదీయవర్ణముల్ = ఆయక్షరములను, గ్రకొని = చేకొని, గ్రహించి, భక్తిచేన్ = భక్తిత్యార్యకముగా, నుడువన్ = చెప్పుటకు, కానరు = తెలియదు, కాక = కానిచో, విపత్ = అపదలయొక్క, పరంపరల్ = ఎడతెగని

తరుణులు, జగత్ + జనులకా = జగమునందలి వారిని (లోకులను) ప్రేక్షించునా = ఆశ్రమించునా.

తా. “రామ” అను దివ్యనామములలోని శేషము సాపక్షములన్నిటిని బయటికి తరుకుంగా “మ” అనెడి అక్షరము ఈ పునః ఆర్ద్రపడి వానిని ఏదిరించి లోపలికి రాకుండునట్లు చేసి ఆశ్రమమున కాపాడును. ఇది నిఘంటు జ్ఞానగుంతులు చెప్పుగా మూఢులొకరినొకరలను గ్రహించి జపింపఁగలవన్నారు. ఇట్లు లోక లోకులు వానిని జపించిరేని యెడతెగక వచ్చు ఆదలు వారికి గలుగును.

ఉ. రామహరే కకుత్స్థులు + రామహరే రఘురామరామ శ్రీ
 రామహరే యటంచు మది + రంజిల భేకగళులీల నీ
 నామము సంస్మరించిన జ + నంబు భవంబెడ గాసిరత్నరం
 ధామః వాసుతాదురట + దాశరథీ కరుణామయోనిధి. 27

టీ. రామా = రామా, హరే = హరీ, కకుత్స్థులరామా = కాకుత్స్థికులమున పుట్టినరామా, హరే = హరీ, రఘురామా = రఘురాజుసంతతివాడనైనరామా ! రామా = రామా, శ్రీరామ = శ్రీరామా, హరే = హరీ, అటంచుకా = అది, మది = మఃస్మయ, రంజిలకా = రంజిల్లునట్లు, భేక = కప్పయొక్క, గళంబులీలకా = గొంతు విధజాన, స్మరించిన జనంబు = మఃస్మయలో తలంచిన జనులు, భేకంబు = జంతులు, ఎడబాసి = విడిచి, తత్ = ప్రసిద్ధమైతి, సరంధామ = శేషమైన ఆపరమపదమునందు, వాసుని = నివసించువారు ! ఔదురు అట = అగుదురు.

తా. రామా ! హరే ! కాకుత్స్థరఘురామా ! శ్రీరామా ! హరే ! అని నీనామమును కప్పగొంతువలె మఃస్మయ మాటిమాటికి దలంచుజనులు ఇంక జన్మమెత్తుటను విడిచి పరమపదమందు వసించుదురా !

ఉ. చక్కెరలప్పకుకా మిగుల + జవ్వని కె జకురాకుమోవికిం
 జొక్కెపుజులటి లేనియకుం + జొక్కిలుచు గనలేరుగాక నే

డక్కటరామనామమధుఃరామృతమానుటకంటె సౌఖ్యమా
తక్కినమాధురీ మహిమ * దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 28

టీ. చక్కెరలప్పుడు = శంచదారలయొక్క రాశిని, జవ్వని =
యావనము గల స్త్రీయొక్క, కెంపు + చిగురాకుతొనిక = ఎఱ్ఱని చిగుర
వంటి అధరమునకును, చొక్కెబాంటితేనియకు = అచ్చమైన బొంతిగలు
గూర్చిన తేనెకును, మిగులక = మిక్కిలి, చొక్కెలుకు = చొక్కెచు,
కనలేరు గాక = (రామనామముయొక్క మాధుర్యమును) తెలిసికొనలేరుగాని,
అక్కటా! రామనామ = రామ అనెడి నామముయొక్క, మధుర =
తీయనైన అమృతము, అనుటకంటె = అస్వాదించుట కంటెను,
తక్కిన = ఇతరమైన, మాధురీ = తీసియొక్క, మహిమ = పేరిమి సౌఖ్య
మా = సుఖమైనదా!

తా. రామ! చక్కెర రాశిని, ఎలస్థాయముగల స్త్రీల చిగురాకు
వంటి ఎఱ్ఱని పెదవిని, తేనెటీగలు గూర్చిన అచ్చతేనెకును చొక్కె రాకు
నామముయొక్క మాధుర్యమును తెలిసికొనకజనులన్నగుగాని, అమృతము
వలె అతిభోగ్యమైన రామనామము అస్వాదించుటకంటెను తక్కినవాని
మాధుర్యాత్మకయము సుఖప్రదము కానేరదు. రామనామమే అన్నిటికంటెను
మధురమయ్యెడిది.

డి. అండజవాహ నిన్నుహృద * యంబుననమ్మినవారిపాపముర
కొండలవంటివైన వెనె * గూలి నశింపకయున్న సంతతా
ఖండలవైభవోన్నతులు * గల్గకమానున మోక్షలక్ష్మికై
డండయొసంగకున్న తుద * దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 29

టీ. అండజవాహ = పక్షివాహనా, నిన్నుకొ, హృదయంబున =
కునక్కునందు, నమ్మినవారి పాపముల్ = నమ్మినట్టి వారలయొక్క పాప
ములు, కొండలవంటివి = కొండవలె మిక్కిలి గొప్పకానులంబునవి, వివర్ణ

అయినను, వెసక్ = త్వరితముగా, కూలి = క్రిందపడి, నశింపకయున్నే = చెడిపోవక యుండునా, సంతత = ఎడతెగనట్టి, తిఖండల = ఇంద్రునియొక్క, వైభవ = విభవముయొక్క, ఉన్నతులు = అతిశయములు, కల్గకమానునె = లభింపకపోవునా, తుదక్ = కడపట, మోక్షలక్ష్మి = ముక్తిరూపమైన లక్ష్మి, కైదండ = సాహాయ్యము, ఒసంగకయున్నే = ఇయ్యకుండునా !

తా. పక్షివాహనా ! మనస్సునందు నిన్ను నమ్మినవారికి మొదట కొండలవలె పెద్దకుప్పలుగాయున్న వారిసాపములు నశించిపోవకమానవు. ఇంద్రుని యైశ్వర్యమువంటి మహావైశ్వర్యము కలుగక పోదు. పిమ్మట మోక్షము లభింపక పోదు.

ఉ. చిక్కనిపాలపై మిసిమి ♦ జెందిన మీగడపంచదారతో

మెక్కినభంగి మీవిమల ♦ మేచకరూప సుధారసంబునా
మక్కువపళ్ళెరంబున న ♦ మాహిత దాస్యమనేటిదోయిటన్
దక్కెనటంచు జాత్రైదను ♦ గాశరధీ కరుణాపయోనిధి. 30

టీ. చిక్కనిపాలపై = చిక్కని పాలమీద, మిసిమిజెందిన మీగడక్, మిసిమిక్ = కొలిసి, చెందిన = బొందిన, మిసమిసలాడునట్టిదియనుట, మీగడక్ = మీగడను, పంచదారతోక్ = చక్కరతోడగూర్చి, మెక్కిన భంగిక్ = తిన్న విధమున, మీ = మీయొక్క, విమల = అచ్చమయిన, మేచక = నల్లని, రూప = ఆకారము అనెడి, సుధారసంబు = అమృతరసమును, నా = నా యొక్క, మక్కువ = ప్రేమయనెడి, పళ్ళెరంబునక్ = భోజన పాత్రమున, సమాహిత = హేచ్చరికగల, దాస్యము = కొలువు, అనేటి = అనునట్టి, దోయిటన్ = దోసిలియందు, దక్కెను = లభించెను, అటంచుక్ = అనుచు, జాత్రైదను = జాత్రుచున్నాను. •

తా. చిక్కనిపాలమీద మిసమిసలాడు మీగడను చక్కరతోఁ గలిపి తినునట్లు మిక్కిలి అమృతరసమువలె నుండు నీ నల్లని రూపమును

మేటి = దిట్టడవు, అయిన రామ = రామచంద్రా! నాతలపునన్ = నాచింతన
మందు, నాటి = నెలకొని, రాగదవె = రమ్మా.

తా. శ్రీరామా! మత్స్యము వైసోను కాసురునికొఱకు సముద్రము జొచ్చి,
కూర్మమువయి మందగపర్వతము పాలసముద్రములో మునిగిన దానిని
ఎత్తినిలిపి, వరాహమువై పృథ్వీజలములో రసాతలమునంటిన భూమిని
కోరకొమ్మున నెత్తికొనివచ్చి, నరసింహుడవై హిరణ్యకశిపుని దేహము
చీల్చి, నామనుడవై బలిచక్రవర్తిని రసాతలమునకు అణగదొక్కి,
పరశురాముడవై రాజసమూహమును సంహరించినట్టి నీవు నామనస్సు
నందు దృఢముగా నిల్చియుండుమా.

ఉ. భండనభీముడా ర్తజన + బాంధవుమజ్జ్వల బాణతూణ కో
దండకభాప్రచండ భుజ + తాండవక్రీడికి రామమూర్తికిన్
రేండవసాటి దైవమిక + లేడనుచు గడగట్టి భేరికా
దాండదదాండదాండ నిన + దంబు లజాండమునిండ, మత్తవే
దండమునెక్కి చాటెదను + దాశరథీ కరుణావయోనిధీ. 34

టీ. భండన = యుద్ధమందు, భీముడు = భయంకరుడు, ఆర్తజన =
సంకటము నొందినవారి సమూహమునకు, బాంధవుడు = చుట్టము, ఉజ్జ్వల =
పృథ్వాకించుచున్న, బాణ = బాణములు, తూణ = పొదులును గల
కోదండకభా = విలువిద్యయందు, ప్రచండ = తీవ్రమయిన, భుజ = బాహువుల
యొక్క, తాండవా = నటనముచేతఁ గలిగిన, కీర్తికిన్ = యశస్సుగల
వాడగు, రామమూర్తికిన్ = రామచంద్రునికి, రేండవసాటి దైవము =
సమానమైన మఱియొక దైవము, ఇకన్ = ఇంకను, లేడు అనుచున్, గడ
గట్టి = స్తంభమునాటి, భేరికా = భేరియొక్క, దాండదదాండదాండ
(అనెడి) నినదంబులు = శబ్దములు, అజాండము = బ్రహ్మాండము, నిండన్ =
నిండునట్లు, మత్తవేదండము = మదించిన యేసుగును, ఎక్కి, చాటెదను =
ప్రకటించెదను.

తా. రాముడు శత్రువులకు యుద్ధమందు భయభక్తులు, భక్తులకు మిట్టమువంటివాడు. కావున బాణములను అస్మలపాదులును, ప్రకాశించుచున్న విలువద్యనెఱపు తీవ్రమైన భుజముల లాఘవముచే పొగడ్తకన్న శ్రీరామమూర్తికి సాటిదైనము మఱియొకటి లేదనచు బ్రహ్మాండ మదురు నట్లు డాం ధాం అని భేరికొట్టుచు మదపుటేనుగు నెక్కి చాటెదను.

ఉ. అవనిజ కన్నుదోయి తొగ * లందు వెలింగెను సోమ జానకీ
కువలయునేశ్రీగబ్బిచను * గొండలనుండు ఘంబు మైథిలీ
నవ నవ యౌవనంబును వ * నంబునకున్ మదదంటివీవెకా
దవిలి భజింతురెల్లపుడు * దాశరథీ కరుణామయోనిధి. 35

టీ. అవనిజ=కీతయొక్క, కన్నుదోయి=రెండున్నులనెడు, తొగ
లందు = కలువపూవులమందు, వెలింగెను సోమ = ప్రకాశించుచున్న
చంద్రుడైనవాడా, జానకీ = జనకునికూతురైన సీత ఆనెడి, కువలయు
నేశ్రీ=కలువపూవులవంటి కన్నులుగల, గబ్బి=ఉబ్బులయిన, చనుకొండలన్=
ఉండు ఘనంబు = ఉండునట్టిమేఘము, మైథిలీ = మిథిలరాజు కూతు
రయిన సీతాదేవియొక్క నవనవ = మిక్కిలి కొత్తయిన, యౌవనంబు =
ప్రాయము, అను కవనంబునకున్ = అనుతోటకు, మదదంటివి = మడించిన
యేనుగవు, నీవెకాన్ = నీవే అని, తివిలి = ఆసక్తికొని, ఎల్లప్పుడున్ =
ఎప్పుడును, భజింతున్ = సేవింతును.

తా. రామా ! నిన్ను సీతాదేవి కన్నుదోయి యనెడి కలువలను విక
సింపజేసెడు చంద్రుడుగాను, జానకీదేవి యుబ్బు చన్నులనెడి కొండల
యందుండు మేఘముగాను, మిథిలాపతి కుమారి యభిప్రాయమును
జోటుకు మదపుటేనుగుగోను, దలచి ఎప్పుడును నిన్నే సేవించెదను.

చ. ఖరకరవంశజా విను ము * ఖండిత భూతపితౄచ ధాకినీ
జ్వరపరితాపనర్పభయ * వారకమైన భవత్పదాబ్జ వి

స్ఫుగదురువజ్రపంజరము + జొచ్చితి నీయడ దీనమానవో
ధర బిరుదాంక యేమటకు. + దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 36

టీ. ఖరకర = నూన్యనియొక్క, వంశ = వంశమునందు, జా = పట్టిన
వాడా, అఖండిత = కొట్టుకొడని, ధూత = ధూతములు, పికాచి = పికా
చములు, థాకినిక = థాకినిలు, జ్వర = జ్వరములు, పరితాప = తాపములు
సర్ప = సర్పములు, భయ = భయములను, వారము = పోగొట్టునది, అ
యిన = అయినట్టి, భవత్ = నీయొక్క, పదాబ్జ = పాదపద్మములనెడి,
విస్ఫురత్ = మిక్కిలి ప్రకాశించుచున్న, ఉర = గొప్పయిన, వజ్రపం
జరమునన్ = వజ్రముతో చేయబడిన గూటిని, జొచ్చితిని = ప్రకాశించితిని,
నీయడ = నీయందు, దీన = దీనులయిన, మానవ = జనులను, ఉద్ధర =
ఉద్ధరించువాడనెడి, బిరుద + అంకము = బిరుదరూపమును చిహ్నము
ఏమటకు = కోలుపోకుము.

తా. నూర్వవంశమునఁబట్టిన క్రిరామా! ధూతములు, పికాచములు
థాకినిలు, తాపములు, సర్పములు మొదలగువానిలన భయములుపోగొట్టు
నదై, వజ్రపంజరమునలె రక్షించు నీచరణారవిందముల శరణుజొచ్చితిని.
నీవు దీన మానవోద్ధారకుడను బిరుదు గలవాడవు. కొఁబట్టి నన్ను ఉద్ధ
రింపనివాడవై యాచితుడును పోగొట్టకొనకుమా.

ఉ. జుట్టెద మీకథాస్మృతము + జుట్టెదమీపదకంజతోయమున్
జుట్టెద రామనామమున + జొల్బిలుచున్న సుధారసంబు నే
జుట్టెద జుట్టుజుట్టెగరు + చుల్ గనువా'పదంబు కూర్చవే
తట్టులతోడి పొత్తిడక + దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 37

టీ. మీకథాస్మృతము = మీయొక్క కథలనెడి యస్మృతమును,
జుట్టెద = జుట్టుచున్నను, మీపదకంజ = మీపాదారవిందముల యొక్క
తోయమున్ = జలమును, జుట్టెద = జుట్టుచున్నను, రామనామమున్ =

రామనామమునందు, జొబ్బించున్నచుధారసంబు=గ్రవించుచున్న ఆమృత
రసమును, జాతైన = జాటుచున్నాను, జాటజాటగన్ = జాటగా జాటగా
రుచుల్ = చవులు, కనువారి = ఎగిసట్టివాఁ యొక్క, పదంబులకున్ =
స్థానమునకు, తటలతోడిపాత్తు = నీచులతో స్నేహము, ఇడక = పెట్టక,
కూర్చవే = కేర్చుమా.

తా. కీరామా ! నీచరిత్రములనెడి యమృతమును, నీపాదతీర్థము
నామమునందు గ్రవించుచున్న యమృతమును జాతైనను. నీ చరిత్రాదుల
యమృతమును జాటి గుచి తెలిసికొనిన మహనీయుల దివ్యగతిని వాకు గలి
గింపుము. నీచులతోడి పాత్తు మాన్పుము.

ఉ. ఘోరకృతాంతివీరభట ♦ కోటికి గుండెదిగుల్ దరిద్రతా
కార పిశాచసంహరణ ♦ కార్యవినోది వికుంత మందిర
ద్వార కవాటభేది నిజ ♦ దాసజనావళికెల్ల పొద్దు నీ
తారకనామ మెన్నుకొన ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 38

టీ. నీతారకనామము = సంసారము దాటజేయు నీ నామమును,
ఎన్నుకొనన్ = తలచుకొనఁగా, ఘోర = భయంకరుడైన, కృతాంత = యముని
యొక్క, వీర = శూరుడైన, భటకోటికిన్ = క్రిందల సమూహమునకు,
గుండెదిగుల్ = గుండెలోని భయము, దరిద్రతా = దారిద్ర్యముయొక్క
ఆకార = రూపముగల, పిశాచ = పిశాచమును, సంహరణ = చంపుట
యనెడి, కార్య = కార్యమునందు, వినోది = క్రీడించునది, నిజ = నీవారైన
దాసజన = ద్దాసగణమునీయు జనులయొక్క, ఆవళికి = సమూహమునకు,
ఎల్లపొద్దున్ = ఎల్లప్పుడూను, వికుంత = విఘ్నేషుని వాసుస్థానముయిన
పరమపదమనెడి, మందిర = గృహముయొక్క, ద్వార = వాహరమునందలి,
కవాట = తలుపులు, భేది = భేదించునది.

తా. రామా! నీ తారక నామము భయంకరులయిన యమదూతలకును గుండెలదరజేయును. దరిద్రత అనెడి పిశాచమును నోగొట్టును. ఎల్లప్పుడును నీ దాసజనులు బరమపదమునకుఁ బోవుటకుగల యడ్డములను తొలగించును.

ఉ. విన్నపమాంకించు రఘు * వీర సహస్రతిలోకమందు నా
కన్నదురాశ్శుంఘం బరమ * కాగుణికోత్తమ వేల్పులందు నీ
కన్న మహాత్ముడుగ బతిశ * కల్పవదూరుడులేడు నాకుఁవి
ద్యన్నత నీవెనాకుగతి * దాశరథీ కరుణావయోనిధీ. 39

టీ. రఘువీర = రఘురాజవలమునఁ బుట్టిన కూరుడైనవాఁడా, విన్నపము = ఒక మనవిని, ఆలకించు, ఆమనవి యేమనఁగా, బ్రతిలోక మందుకొ = ఒక్కొక్క జగత్తునందును, నాకన్నకొ = నాకంటెను, దురాత్ముడు = దుష్టుడు, సహి = లేడు, కాగుణికోత్తమ = కరుణలవారిలో నెల్ల శ్రేష్ఠుడైనవాఁడా, వేల్పులందున్ = దేవతలందు, నీకన్నకొ = నీకంటెను, మహాత్ముడుకొ = గొప్పవాడు, పతిత = పాపాత్ములయొక్క కల్మష = పాపములను, మారుడు = దవ్వగా జేయువాడును, నాకుకొ, లేడు = గలుగఁడు, విద్యన్నత = పండితులచేత కొనియాడబడువాఁడా! నీవు, నాకుకొ, నీతి = దిక్కు.

తా. రఘువీరా! ఒక మనవి ఆలకింపుము. ఎలోకమందును నాకంటె దుష్టుడులేడు. దేవతలందు నీకంటె మహాత్ముడును, పాపరహితుడును, లేడు. కాబట్టి దుష్టులలో శ్రేష్ఠుడైన నాకు దేవతలలో శ్రేష్ఠుడనయిన నీవేదిక్కయి ఉద్ధరింపకత్తుడగుదువు గాని మరియొకరు గాననేరరు.

ఉ. పెంపనుతల్లివై, కలువ * బృందసమాగమ మొందకుండ ర
క్షింపను తండ్రివై, మెయివ * సింపుడశ్చేంద్రియరోగముల్ ని
వారింపను వెజ్జవై, కృతగు * తించి వరంబు దిరంబుగాగ న
త్సంపదలియ్య నీవెనగతి * దాశరథీ కరుణావయోనిధీ. 40

టీ. పెంపను = బోషింపను, తల్లివి, వి = అయి, కిలుష = పాపముల యొక్క, బృంద = సమూహముయొక్క, సమాగమము = కూడికను. ఒందకుండున్ = చెందకుండునట్లు, రక్షింపను = కాపాడను. తిండివి, వి = అయి మెయిన్ = జేహమునందు, వనించు = ఉన్నట్టి, దశేంద్రియ = పదియంద్రియములనెడి, రోగముల్ = తెవులను, నివారింపను = పోగొట్టను, జైజై = జైద్యుడవై, కృప = దయను, గురించి = గలిగి, పరంబున్ = మోక్షమును, తిరంబుగా గన్ = స్థిరముగునట్లుగా, సత్సంపదలు = మేలయిన సంపత్తులను, ఈయన్ = ఇచ్చుటకు, నీవె, గతి = దిక్కు,

తా. బోషించుటకు తల్లివలెను, దోషములను పొందకుండరక్షింపను. తండ్రవలెను, జేహమునందలి పదియంద్రియములనెడి రోగములను తొలగించుటకు జైద్యునివలెను, మేలయిన సంపదలియ్యను నీవేనాకుదిక్కు.

ఉ. కుక్షి నజాండపంక్తులొన ♦ గూర్చి చరాచరజంతుకోటి నం
రక్షణనేయు తిండివి ప ♦ రంపర సీతనయుండనైన నా
పక్షము నీవుగావలదె ♦ పాపము లెన్నియొనర్చినన్ జగ
ద్రక్షక గర్తవీవెకద ♦ దాశరథీ కరుణావయోనిధీ. 41

టీ. కుక్షిన్ = ఉదరమునందు, అజాండ = బ్రహ్మాండములయొక్క పంక్తులు = సమూహములు, ఒనగూర్చి = పొందికపరచి అనుట, చర = చరించునట్టి చేతనములును, అచర = చరింపని చేతనములును, జంతు = ప్రాణులయొక్క, కోటిన్ = సమూహమును, రక్షణ = కాపాడుటను, చేయుకండివి = చేయునట్టితిండివి, పరంపరకన్ = వరుసగా = తరతరముగా, సీతనయుండను = నీకొడుకును, వివ = వివట్టి, నాపక్షము = నాయొక్క పార్థివవాడవు, ఎన్ని పాపములు, ఒవర్చినన్ = నేను చేసినను, నీవు, కావలదె = కావలదా, జగత్ = లోకములను, రక్షణ = రక్షించుటయందు, కర్త = రక్షయినవాడవు, సీవుకద = నీవేకదా.

తా. కుక్షిలోపల బ్రహ్మాండసమాహమలను పొందికగా పెట్టుకొని చేరవములును, అచేరవములైన సకల ప్రాణిసమాహమలను రక్షించునట్టి రంధ్రం కాఁజేటి తరతరముగ నీకోడుకైయున్న నాపాలిల నీవుపక్షపాలి జైయుండవలయును. నేను పాపములు చేసినని నీవు నన్ను విడువరాదు. ఎన్ని పాపములు చేసినను లోకమెల్ల రక్షించువాడవు నీవొక్కడవే కనుక నీవే నన్ను కాపాడవలయును.

ఉ. గద్దరియోగిహృత్కమల + గంధరసానుభవంబుఁజెందు పె
న్నిద్దపుగండుఁ దేటి ధర + ణీసుతకాగిలి పంజరంబునక
ముద్దులుగుల్కురాచిలుక + ముక్తినిధానము రామరాగదే
తద్దయు నేడు నాకడకు + దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 42

టీ. గద్దరి = దిట్టమైన, యోగి = యోగిశిలురయొక్క, హృత్ = హృదయమనెడి, కమల = తామరయందలి, గంధ = వాసనతోఁ గూడిన, రస = మరందముయొక్క, అనుభవంబుక = అస్వాదమును, చెందు = పొందునట్టియు, నేను = మిక్కిలి, నిద్దపు = నిగనిగ యనెడి మిసిమిగల, గండు = మడించిన, తేటి = తుమ్మెదయైనవాఁడు, ధరణీసుత = సీతాదేవియొక్క, కాగిలి = ఆలింగనమనెడి, పంజరంబునక = గూటియందు, ముద్దులుగుల్కు = మనోజ్ఞముగా నుండు, రాచిలుక = రాచచిలుక, ముక్తినిధానము = మోక్షముండెడి నోటు, రామ = శ్రీరామ, నాకడకుక = నాయొద్దకు, నేడు, తద్దయుక = మిక్కిలి, రాగదే = రమ్మా.

తా. తామరయందలి నేను అనుభవించు తుమ్మెదవలె, యోగిశిలుర హృదయమందు భక్తిరసములు అనుభవించువాఁడును. గూటియందలి రాచిలుకవలె సీతాదేవి కాగిలియందు సొంపు గులుకువాఁడును. మోక్షమిచ్చువాఁడును అగు శ్రీరామా! నేడు నాయొద్దకునేగరమ్మా.

ఉ. కలియుగమర్త్యలోటి నిను + గన్గొనరానివిధంబొ భక్తవ
త్పుత్ర వహింసనోచటల + సాంద్రవిపద్దశవార్ధిగుంకుచోఁ

విలిచినఁ బల్కు వింతమట * పే నరుల్లిట్లనరాదు గాక నీ
తలఁపున లేదే నీకు చెట * దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 43

టీ. కలియుగ = కలియుగమందలి, మర్త్యకోటి = మనుష్యసమూహము
నిన్ను, కన్గొనరానివిధానా = తెలిసికొనరానివిధమ, భక్తవత్సలత = భక్తుల
యెడల వాత్సల్యము గలిగియుండుటను, వహింపవో = తాల్చువో, చటుల =
మిక్కిలి ఆయి, సాంద్ర = దట్టమైన, విపక్ = ఆపదలయొక్క, భవ = ఆపదలు
నెడి, వాఙ్మన్ = సముద్రమునందు, క్రుంకుచోక = నేను మనుగనవును
పిలిచినన్ = నిన్ను పిలువఁగా పల్కువు = పల్కువు, ఇంతమట = ఇంతవన్ను,
మఱచిపోవుటయా, నరులు = నాతోటిమనుష్యులు, ఇట్లు = ఈప్రకారము ఇంత
మఱుపాయకు, అనరాదుగాక = చెప్పరాదుగాని, నీరలంపునక = నీదింత
యందు, నీర చెట = రావణునిచేత నీర పొందివచెట, లేక = లేదా.

తా. రామా ! నేను మిక్కిలి ఆపత్సముద్రమున మనుగును నిన్నుఎంత
పిలిచినను మాటుపలుకవు యిదేల ? కలియుగమందు మనుష్యులకు కనపడ
రాదనియా? లేక భక్తజనులయెడల నీకు వాత్సల్యముకలుగదా? ఇటులున్నను
మఱచిపోచున్నా? నీకు మఱపని మాఁబోటులు చెప్పరాదు. నీతాజేవికి
కలిగిన చెటను మఱువవుగదా? అట్టి మాచెటకును నీకు వలపు ఎక్కడిది?

చ. జనవర మీఁకథాళి విన * సైవక కర్ణములందు ఘంటికా
నినద వినోదముల్ నలుప * నీచువకులవరమిచ్చినావు ని.
న్ననయమునమ్మిఁగొల్పిన * మహాత్ములకేమియొసంగెదోసనం
దననుతఱాకొనంగుమయ * దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 44

టీ. జనవర = ఓరాజా! మీఁకథాళి = మీఁకథయొక్క సమూహము!
విసేక = వినుటకు, సైవక = ఓర్వక, కర్ణములందుక = చెవులయందు,
ఘంటికా = గంటలయొక్క, నినద = శబ్దములయొక్క, వినోదముల్ =
నడువలను, నలుపు నీచులకుక = చేయుచున్న అల్పునికి, వరము = కోరిన

కోరిక, ఇచ్చినావు, నిన్ను. ఆనయమున్ = ఎప్పుడును, నమ్మి, కొల్పిన
మహాత్ములకున్ = సేవించునట్టి మహనీయులకు, ఏమి? ఒసంగడవో =
ఇచ్చెదవో, సందంశుత = సందంశుడు అను ఋషిచేత కొనియాడఁ
బడినవాఁడా, మాత్రన్, ఒసంగుమయ్య = ఇయ్యవయ్య.

తా. ఓరాజా! మీకథలను వినుటకు ఓర్వక చెవులయందు ఘంటల
ధ్వనియొక్క వేడుకలను నలుపు నీచునికి కోరికవరము ఇచ్చినావు. ఎప్పుడు
నిన్ను నమ్మి సేవించునట్టివానికి ఏమియిచ్చెదవో? సందంశుడను ఋషిచేత
కొనియాడఁబడినవాఁడా! వారికిచ్చినట్లే నానును నిమ్ము.

ఉ. పాపములొందువేళ రణ • పన్నగ భూతభయ జ్వరాదులం
దాపద నొందువేళ భర • తాగ్రజ మిమ్ముభజించువారికిం
గ్రావుగ నీవుడమ్ముడిరు • పక్కియలంజని తద్వివత్తి సం
తాపముమాన్సి కాతువట • దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 45

టీ. పాపములు, ఒందువేళన్ = పొందెడి సమయమందు, పన్నగ =
సర్పము, భూతభయ = భూతములవలన కలుగు భయమును, జ్వర = జ్వర
ములు, అదులందున్ = మొదలయినవానియందు, ఆపదన్ = విపత్తును,
ఒందువేళన్ = పొందుసమయమునను, భరతాగ్రజ = భరతునికి అన్న
వైన శ్రీరామా, మిమ్మున్ = మిమ్ము, భజించువారికిన్ = కొలుచువారికి,
నీవు = నీవును, తమ్ముడు = తమ్ముడయిన అశ్రుణుడును, ఇరుపక్కియ
లన్ = రెండుప్రక్కలను, గ్రావుగన్ = సహాయముగ, చని=పోయి, తత్ =
వారియొక్క, విఫత్తి = అపద చేతనైన, సంతాపమున్ = ఉడుకును, మాన్సి =
పోగొట్టి, కాతువట = కాపాడుదువందురు.

తా. దశరథరామా! పాపములుపొందునపుడును, యుద్ధము, సర్ప
ములు, భూతములు, జ్వరములు మొదలయినవాటిచేత ఆపద కలిగినప్పుడును,
నిన్ను గొలుచునట్టివారికి సహాయము సేయఁబోయి నీవును, నీతమ్ముడైన
అశ్రుణుడును రెండు ప్రక్కల నిలిచి వారి యాపదలను పోగొట్టి రక్షిం
తునని లోకులు చెప్పుదురు. కాబట్టి నన్నును కాపాడవలయును.

చ. అగణితజన్మకర్మ దురి + తాంబూళిలో బహుమంథవీచికల్
దెగివడసేదలేక జగతి + ధవ సేవదభక్తి నావచే
దగిలి తరింపగోరితిఁ బ + దంపడి నాధుభయంబుమాన్పవే
తగదని చిత్తమందిడక + దాశరథీ కరుణావయోనిధి. 46

టీ. జగత్తీధన-ధూనాథా, అగణిత-లేక్కింపరాని, జన్మ=జన్మము
అందలి, కర్మ = కర్మపూరిత ప్రాంతము, మరియు = పాపములనెడి, అంబుధి
లోక = సముద్రముందు, బహు=అనే మలయిన, మంథ = మంథములనెడి,
వీచికల్ = అలలను, లేగివడక = కడచునట్లు, తుండలేక = కుడజాలక,
పడంపడి = పిమ్మట, సేవదభక్తి నావచేక = నీయొక్క పాదములందలి
భక్తియొనగి పడచేర, తగిలి = అసక్తితోడ, తరింపగోరితి = దాటును
ఇచ్చగించితిని, తగదని అని = తగినదికాదు అని, చిత్తమందు = నీమనస్సు
మందు, ఇవక = ఉంచుకొనక, నాధుభయంబు = నాయొక్క భయమును,
మాన్పవే-పోగొట్టుము.

తా. ధూనాథా! లేక్కింపరాని జన్మములయందలి కర్మపరంపరలచే
గలిగిన పాపములు సముద్రమువలె అపారమై నాయంతటి పోగొట్టు
కొనుటకు శక్తియుగాక, నీయందలి భక్తి లిగి తుండరాని సముద్రమును
పడచే నులువుగా దాటుకట్లు లోలగింపరాని నాపాపములను నులువుగా
సేరభక్తిచే పోగొట్టుకొనగోరితిని. కావున శరణుజొచ్చిన నాయొక్క
భయమును పోగొట్టుమా!

ఉ. నేనొసరించుపాపము ల + నేకములైనను నాదుజన్మాం
రాసకమయ్యెమీవీరము + పాపననామముదొంటి చిల్క 'రా
మా' పనుఁగావుమున్నరేని + మాటకొనెదగిజెందెఁగావు-క
దాసేదరింపక గోరెదను + దాశరథీ కరుణావయోనిధి. 47

టీ. శేష ఒకరించు పాపములు = చేయునట్టి పాపములు, అనేకములు = పెక్కులు, ఐనను, నామజిహ్వకు = నాయొక్క నాడుకకు, మీపరమపాపన నామము = మీయొక్క మిక్కిలి పవిత్రమైన పేరు, పాపములయొక్క = పాపమువలె రుచియైనదని, తొంటిచిల్ల = పూర్వకాలపుచిలుక, రాహు వన్న కొన్ని = నన్నురక్షింపు, అన్నతుదిహటలకు = అనిపలికినట్టి కడపటిపంతులకు, సద్గతి = మోక్షమును, చెందెన్ = పొందెను, కొవున్ = గనక దానిన్ = ఆరామనామమును, ధరింపన్ కొరెదను = తాల్చుటకుయిచ్చ గించెదను.

తా. దశరథరామా! పాపములనేకములు శేష చేయుచున్నవాడను. ఇట్టి పాపాత్ముడనైనను నీదివ్యనామము ఉచ్చరించుటకు నానాడుకకు పాపమువలె మిక్కిలి రుచ్యమైనది. ఎట్లనగా పూర్వమొకచిలుక 'రాహు నన్నుఁగావుము' అని కడపట నొక్కమాట చెప్పగానే మోక్షము నొందెగాదా? అట్టిస్థితిని ఇచ్చునది గాన నాకు అతిరుచి గల నీనామము పఠించెదను.

చ. పరధనమూల్ హరించి పర * భామలనంటిపరాన్నమబ్బినన్
మరిపముకానిమీదనగు * మోసమెఱుంగదు మానసంబుదు
స్తరమిది కాలకింకర గ * దాహతి పాల్పడనీక మమ్ము నే
తటిదరిజేర్చి కాచెదవో * దాశరథీ కరుణావయోనిధి. 48

టీ. పరధనమూల్ = ఇతఁడల ధనములను, హరించి = అపహరించి, పరభామణ్ = ఇతఁడల యిల్లాండ్రను, అంటి = తాకి; పరాన్నము = ఇతరులకూడు, అబ్బినన్ = దొరికఁగా, మరిపముకాని = విలాసమేకాని, మీదన్ = పిమ్మట, అగుమోసము = కలుగునట్టి, మోసంబు, మానసంబు = మనస్సు, ఎఱుంగదు, ఇది = ఇట్లు తెలియకుండుట, దుస్తరము = తరింపరానిది, కాలకింకర = యమదూతలయొక్క, గదా = గదలయొక్క, హతి = చెబ్బలయొక్క, వాలు = అధీనత, పడనీక = పొందనీక మమ్మున్, ఏతటిన్ = ఎప్పుడు, దరిజేర్చికాచెదవో = రక్షింతువో.

తా. దశరథరామ! పరులధనములను దొంగిలించుట, పర స్త్రీలను గూడుట, పరాన్నమును దినుట మొదట సుఖముగా నుండినను వెనుక నరకము గలిగించును. ఇది మనస్సునకు తెలియకు. మనస్సును జయించుట కష్టము గనుక మనస్సుపోయిన దారిని పోయి నరకమున బడకుండునట్లు మమ్ము నెప్పుడు కడతేర్చి కాపాడెదవో!

ఉ. చేసితి ఘోరకృత్యములు • చేసితి భాగవతాపచారముల్

చేసితి నన్యవై నములఁ • జేరి భజించిన వారిపాండు నేఁ
జేసిన నేరముల్ దలఁచి • చిక్కులుబెట్టకుమయ్యయ్యనీ
దానుడనయ్య భద్రగిరి • దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 49

టీ. ఘోరకృత్యములు = భయంకరములయిన కార్యములను, చేసితిని భాగవతాపచారముల = భాగవత జ్వాలయెడ అపరాధములను, చేసితిని, అన్యవై నములఁ = ఇతర దేవతలను చేరి ఆశ్రయించి, భజించిన వారి పాండును = కొలచినట్టి గారి పాంగత్యమును, చేసితిని, నేనే = నేను, చేసిన నేరములు = కావించినట్టి తిష్టలను, తలఁచి = ఎంచి, చిక్కులను పెట్టకుము = నుండుటములందు దగిల్చుకుమయ్య, అయ్య = ఆయ్యా, నీ గానుడను య్యా = నీయొక్క దానుడను.

తా. దశరథరామా! నేను ఘోరమైన కార్యములను చేసితిని. భాగవతములకు పచారములు చేసితిని. అన్యదైవములను గొలుచువారిసో పాంగత్యము చేసితిని. నేను చేసినట్టి తిష్టలను తలఁచి సంకటములను పెట్టవద్దు. నేను నీకు నుండను.

చ. నరులధనంబుజూచి పర • భానులజూచి హరింపగోరుము
ద్దురుతరమాననంబవైదు • దొంగనుబట్టి నిరూఢదాస్య వి
స్ఫురితవివేక పాశములఁ • జాట్టి భవచ్చరణంబనే మరు
త్తరువునఁ గట్టివేయఁగదె • దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 50

టీ. పదులధవంబుకా = ఇతగులసాక్షులు. చూచి, పరభానులన్ = పర స్త్రీలను, చూచి, హరింపక = ఆపహరించుటకు, కోరునట్టి, మత్ = నాయొక్క, గురుతర = మిక్కిలి గొప్పదైన, మానసంబు = మనస్సు, అనెను దొంగను = అనునట్టి దొంగను, పట్టి = పట్టుకొని, నిరూఢ = మిక్కిలి పెరిగిన, దాస్య = కైంకర్యమునందు, విస్ఫురిత = మిక్కిలి ప్రకాశించిన, వివేక = తెలివియు నెడి, పాశములక = త్రాళ్ళచేత, చుట్టి = బంధించియునుట, భవచ్ఛరణంబు = నీపాదము, అనే మరుత్ తరువునకా = అనెడి దేవతావృక్షమున, కట్టివేయకకద = బంధించివేయుమా.

తా. ఇతగుల సాక్షులను, స్త్రీలను చూచి ఆపహరించుటకు కోరునట్టి నాయొక్క మనస్సు అనునట్టి దొంగనుపట్టుకొని నీయొక్క కైంకర్యముచే ప్రకాశించునట్టి తెలివియునెడి కల్పవృక్షమునకు గట్టివేయుమా.

చ. సలీలత రామనామ జప ✱ సారమెఱుంగను గాళికాపురీ
నిలయుండగానుమీచరణ ✱ నీరజరేణుమహాప్రభావముం
దెలియనహల్యగాను జగ ✱ తీవర నీదగు సత్యవాక్యముం
దలంపగ రావణాసురుని ✱ తమ్ముండగాను భవద్విలాసముల్
తలంచి నుతింపనాతర మె ✱ దాశరథీ కరుణావయోనిధి. 51

టీ. సలీలత = మిక్కిలి ఒప్పుచున్న, రామనామ = రామనామము యొక్క, జప = జపముయొక్క, సారము = సత్తువను, ఎఱుంగను = తెలియుటకు, గాళికాపురీనిలయుండను = కాళీపట్టణము వాసస్థానముగాఁగల శివుండనుగాను, మీచరణ నీరజ = మీపాదపద్మములయొక్క, రేణు = దుమ్ముయొక్క, మహాప్రభావముకా = గొప్ప మహిమైక్యమును, తెలియన్ = తెలియుటకు, అహల్యముగాను = అహల్యను కానేరను, జగ తీవర = భూనాథా, నీదగు సత్యవాక్యము = నీవైనట్టి నిజమైన మాటను, తలంపకా = ఎన్నుటకు, రావణాసురుని తమ్ముండను = విభీషణుండను కాను, భవత్ విలాసమూల్ =

నీయొక్క మహత్వపు వైచిత్ర్యములు, తలచి = ఎన్ని, నుతింపక = పొగడుటకు, నాతరమె = నాకు శక్యమా ! ,

తా. దశరథరామా ! నీనామము జపముచేయుటకలని పస శివునికి తెలియును గాని నాకు తెలియదు. నీపాదధూరియొక్క ప్రభావము అహల్యకే తెలియును. నీసత్యసంధత్వము విభీషణునకే తెలియును. కాని నీ లీలలు నాబోటివానికి తెలిసి వర్ణించుటకు అలవికాదు.

ఉ. పాతకులైన మిశ్రపక్షుఁ ♦ బ్రాశ్రులు కారె తలంచుచూడఁ జట్రాతికిఁగల్గెఁబావన మ ♦ రాతికి రాజ్యసుఖంబుగల్గె దుర్జాతికిఁబుణ్యము బృంగపిఁజాతిమహత్వమునొందెఁగావునక దాతవ యెట్టివారలకు ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 52

టీ. పాతకులైనక = పాపాత్ములైనను, మిశ్రపక్షు = మిదయకు, పాతులుకారె = అర్హులేకారా, తలంచుచూడక = ఎన్నిచూడఁగా (పాతకులు నిదయకు పాతులో కఠోయని విచారించుచూడఁగా ననుట) చట్రాతికిఁ = చట్టరాయిగానున్న, అహల్యకు, పావనము = పవిత్రత్వము, కల్గెక = కలిగెను, అరాతికిన్ = శత్రువైన విభీషణునికి, రాజ్యసుఖంబు = రాజ్యస్వాప్తియనెడి సుఖము, కల్గెక = కల్గెను, దుర్జాతికి = నీచజాతుల వారికిని, పుణ్యము = స్మృతము, అబృన్ = లభించెను, కపిజాతి = వానర జాతి, మహత్వము = మహిమను, పొందెక = బందెను, కావునక = కనుక, ఎట్టివారలకుక = ఎంతటివాఁడైనను, దాతవ = కోరిన కోర్కెలు ఇచ్చువాడవే.

తా. దశరథరామా ! పాపాత్ములైనను మిశ్రపక్షు పాతులై యున్నారు. ఎట్లనగా రాయిగానుండిన అహల్య నీపాదరజముచే నిజరూప మొంది కృతార్థురాలైనది. భగవారివర్గములో జేసిన విభీషణుడు నీవలన లంకారాజ్యము నొందినాడు. జటాయువు, శబరి మొదలయిన తక్కువ జాతులధను నీయనుగ్రహము గలిగినది. సుగ్రీవాదులైన వానరులకుఁగూడ

టీ. పగులధనంబుకా = ఇతగులసాక్షును. చూచి, పరభానులన్ = పర స్త్రీలను, చూచి, హరింపకొ = ఆపహరించుటకు, కోరునట్టి, మత్ = నాయొక్క, గురుతర = మిక్కిలి గొప్పదైన, మానసంబు = మనస్సు, అనెడు దొంగను = అనునట్టి దొంగను, పట్టి = పట్టుకొని, నిరూఢ = మిక్కిలి పెరిగిన, దాస్య = కైంకర్యమునందు, విస్ఫురిత = మిక్కిలి ప్రకాశించిన, వివేక = తెలివియునెడి, పాశశులకొ = త్రాళ్ళచేత, చుట్టి = బంధించియునుట, భవచ్ఛరణంబు = నీపాదము, అనే మరుత్ తరువునకొ = అనెడి దేవతావృక్షమున, కట్టివేయకకద = బంధించివేయుమా.

తా. ఇతగుల సాక్షులను, స్త్రీలను చూచి ఆపహరించుటకు కోరునట్టి నాయొక్క మనస్సు అనునట్టి దొంగనుపట్టుకొని నీయొక్క కైంకర్యముచే ప్రకాశించునట్టి తెలివియునెడి కల్పవృక్షమునకు గట్టివేయుమా.

చ. సలలిత రామనామ జప ✱ సారమెఱుంగను గాశికాపురీ
నిలయుండగానుమీచరణ ✱ నీరజరేణుమహాప్రభావముం
దెలియనహల్యగాను జగ ✱ తీవర నీదగు సత్యవాక్యముం
దలఁపగ రావణాసురుని ✱ తమ్ముండఁగాను భవద్విలాసముల్
తలఁచి నుతింపనాతర మె ✱ దాశరథీ కరుణావయోనిధి. 51

టీ. సలలిత = మిక్కిలి ఒప్పుచున్న, రామనామ = రామనామము యొక్క, జప = జపముయొక్క, సారము = సత్తువను, ఎఱుంగను = తెలియుటకు, కాశికాపురీనిలయుండను = కాశీపట్టణము వాసస్థానముగాఁగల శివుండనుగాను, మీచరణ నీరజ = మీపాదపద్మములయొక్క, రేణు = దుమ్ముయొక్క, మహాప్రభావముకొ = గొప్ప మహిమయును, తెలియన్ = తెలియుటకు, అహల్యముగాను = అహల్యను కానేరను, జగ తీవర = భూవాధా, నీదగు సత్యవాక్యము = నీచైనట్టి నిజమైన మాటను, తలఁపగకొ = ఎన్నుటకు, రావణాసురుని తమ్ముండను = విభీషణుండను కాను, భవత్ విలాసముల్ =

నీయొక్క మహత్వపు వైచిత్ర్యములు, తలచి = ఎన్ని, నుతింపక = పొగడుటకు, నాతరమే = నాకు శక్యమా !.

తా. దశరథరామా ! నీనామము జపముచేయుటవలన పస శివునికి తెలియును గాని నాకు తెలియదు. నీపాదధూళియొక్క ప్రభావము అహల్యకే తెలియును. నీసత్యసాధత్వము విభీషణునకే తెలియును. కాని నీ లీలలు నాబోటివానికి తెలిసి వర్ణించుటకు అలవికాదు.

ఉ. పాతకులైన మీశ్వరకుఁ ♦ బ్రాశ్రులు కారె తలంచిచూడఁ జట్రాతికిఁగల్గెఁబావన మ ♦ రాతికి రాజ్యసుఖంబుగల్గె దురాతికిఁబుణ్యమ బ్బేగపిఁజాతిమహత్వమునొందెఁగావునకా .
దాతవ యెట్టివారలకు ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 52

టీ. పాతకులైనకా = పాపాత్ములైనను, మీశ్వరకు = మీదయకు, పాతులుకారె = అర్హులేకారా, తలంచిచూడకా = ఎన్నిచూడఁగా (పాతకులు నిదయకు పాతులో కఠోయని విచారించిచూడఁగా ననుట) చట్రాతికిఁ = చట్టరాయిగానున్న, అహల్యకు, పావనము = పవిత్రీత్వము, కల్గెకా = కలిగెను, అరాతికిన్ = శత్రువైన విభీషణునికి, రాజ్యసుఖంబు = రాజ్యసాప్తియనెడి సుఖము, కల్గెకా = కల్గెను, దురాతికి = నీచజాతుల వారికిని, పుణ్యము = స్మృతము, అబ్బేన్ = లభించెను, కపిజాతి = వానర జాతి, మహత్వము = మహిమను, పొందెకా = బందెను, కావునకా = కనుక, ఎట్టివారలకుకా = ఎంతటివారికైనను, దాతవ = కోరిన కోర్కెలు ఇచ్చువాడవే.

తా. దశరథరామా ! పాపాత్ములైనను మీశ్వరకు పాతులై యున్నారు. ఎట్లనగా రాయిగానుండిన అహల్య నీపాదరజముచే నిజరూప మొంది కృతార్థురాలైనది. పుగవారివర్గములోఁ జేసిన విభీషణుఁడు నీవలన లంకారాజ్యము నొందినాడు. జటాయువు, శబరి మొదలయిన తక్కువ జాతులకును నీయనుగ్రహము గలిగినది. సుగ్రీవాదులైన వానరులకుఁగూడ

మహాత్వము గలిగినది. ఇవన్నియుఁజూడఁగా నీవు ఎక్కువలు తక్కువలు పాటింపక ఎట్టికారితైన కోరిన కోర్కెలనిచ్చు దాతవని తెలియుచున్నది. కాబట్టి నాకోర్కెయు నొసంగుము.

ఉ. మామక పాతకవ్రజము † మాన్ప నగణ్యము చిత్రగుప్తులే
మేమని వ్రాతురో శమనుఁ † డేమివిధించునో కాలకింకర
స్తోమమొనర్చుటేమొ వినఁ † జొప్పడదింతకుమున్నె దీనచిం
తామణి యెట్లుగాచెదవో † దాశరథీకరుణాపయోనిధీ. 53

టీ. మామక = నాయొక్క, పాతకవ్రజము = పాపసమూహము, మాన్పన్ = పోగొట్టుటకు, అగణ్యము = లెక్కింపరానిది, చిత్రగుప్తులు = యమని యొద్దనుండి జీవులపుణ్యపాపముల లెక్కలువ్రాయుచుండుకరణములు, ఏమి ఏమి అని = ఏవిధముగా, వ్రాతురో = వ్రాయునురో, శమనుఁడు = యముఁడు, ఏమి = ఏఫలము, విధించునో = ఆజ్ఞాపించునో, కాలకింకరస్తోమ = యమదూతల సమూహము, ఒనర్చుట = చేయుట, ఏమో = ఏదియో, వినన్ = వినుటకు, చొప్పడము = సరిపడదు, ఇంతకుమున్నె = దీనికిపూర్వముఁ దీనచింతామణి = దీనులైనవారికి చింతామణి కరె కోరినకోర్కెలు ఇచ్చువాఁడా, ఎట్లు = ఏవిధమున, కాచెదవో = కాపాడెదవో.

తా. దాశరథరామా ! నాపాపములు పోగొట్టుటకుఁ జాల కలవు. చిత్రగుప్తుఁడేమి వ్రాయునో ? యమఁడేమి విధించునో ? కాలకింకరులేమి చేయుదురో ? ఇంతకుఁ బూర్వము దీనరక్షణకై కంకణముఁ గట్టుకొని కోర్కెలు పీర్చు నిశ్చెట్లు కాపాడెదవో తెలియరాదు.

ఉ. దాసినచుట్టమా శబరిఁ † దాని దయామతి నేలినావు నీ
దాసునిదాసుఁడాగుహుఁడు † తావక దాన్యమొసంగినావు నీ

జేసినపాపమో వినుతి ♦ నేసినఁగావపు కాపుమయ్య నీ
దాసులలోన నేనొకఁడ ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 64

టీ. శబరి, దాసిన=దగ్గఱిన, చుట్టమా =వియ్యమా. దయామతిన్ =
దయతోఁగూడిన బుద్ధితో, ఏలినాపు = రక్షించినాపు, గుహుఁడు,
నీ దాసుని దాసుఁడా = నేవకుని నేవకుఁడా, తావకదాస్యము = నీదైన
దాస్యమును, ఒసంగినాపు = ఇచ్చితివి, వినుతిన్=స్తోత్రమును, చేసినన్ =
నేనుచేసినప్పటికిని, కావపు = రక్షింపపు, నేన్ = నేను, చేసినపాపమో=
చేసికొన్నట్టిదోషమా, నీదాసులలోనన్ = నీనేవకులలోపల, నేను ఒక్కఁ
డను, కావయ్య=రక్షింపుమా.

తా. రామా ! శబరి నీకు దగ్గఱచుట్టము కాకపోయినను, దానిని
దయతోఁ గాపాడితివి. గుహుఁడు నీదాసునికీగూడఁ దాసుఁడుగాడు
కాకపోయినను దాసునిగాఁజేసికొంటివిగాన నేను నీదాసవర్గములో ఒకఁడు
గానున్నాడను. మరియు నిన్ను స్తోత్రముచేసినను నేను చేసికొన్నపాపమే
కాని నన్ను గాపాడపు. ఇకనైనను కాపాడుమా !

ఉ. దీక్షవహించి నాకొలఁది ♦ దీనుల నెందఱిఁగాచితో జగ
ద్రక్షక తొల్లి యాద్రుపద ♦ రాజతనూజ తలంచినంతనే
యక్షయమైన వల్కలిడి ♦ తక్కుట నామొఱఁ జిత్తగించి
ప్రత్యక్షముగావవేమిటికి ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 65

టీ. జగద్రీక్షక = జగమును రక్షించువాఁడా, దీక్షన్=నియమమును
వహించి = తాల్చి, నాకొలఁదిదీనులన్ = నన్నుబోలిన దిక్కులేనివారిని
ఎందఱిని, కాచితో = కాపాడితివో, తొల్లి = ముందు, ఆద్రుపదరాజ
తనూజ = ద్రుపదరాజకూతురైన యాద్రాపది, తలంచినంతనే = స్మరించి
సంత మాత్రముననే, అక్షయము = తరుగనిది, అయినవల్కలు = అయి
నట్టి చీరలు, ఇడిది=ఇచ్చితివి, అక్కట=అయ్యో, నా మొఱ = నానువని

చిత్తగించి = ఆలకించి, ప్రత్యక్ష = సాక్షాత్తుగా, కావపు ఏమిటికి = ఏల కాపాడవు.

తా. జగద్రక్ష కా! నీవు ఆశ్రితులను రక్షించు నియమమును పూని ఎందఱిని కాపాడితివా నాకు తెలియదు. నేను వినినంతవఱకు పూర్వము ద్రాపది దుర్యోధనునిసభలో చీరలు ఒలుచునపుడు నిన్ను స్మరించినంతినే లెక్కలేని చీరలచ్చితివంట. అయ్యో! నామనవిచిత్తగించినామొలనాలించి నన్నీల కాపాడవు?

తా. నీలఘనాభమూర్తివగు ♦ నిన్నుఁ గనుంగొనఁగోరివేడినకా
జాలము సేసిడాఁగెదవు ♦ సంస్తుతికెక్కిన రామనామ మే
మూలను దాచుకొఁగలవు ♦ ముక్తికై బ్రాపదిపాపమూలకు
ద్దాలముగాదె మాయెడల ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 56

టీ. నీల=నల్లని, ఘన = మేఘముతో, అభ = సాటియైన, మూర్తివి
దేహముగలవాడవు, అగు నిన్నున్ = అయిఁజెట్టి నిన్ను, కనుంగొనన్ = చూచు
టకు, కోరి = అపేక్షించి, వేడినన్ = ప్రార్థింపఁగా, జాలముచేసి = మాయ
చేసి, డాఁగెదవు = దాచుకొనెదవు, సంస్తుతికిన్ = పొగడ్తకు, ఎక్కినరామ
నామము = వచ్చినట్టిరామనామము, ఏమూలమ = ఏమూలయందు, దాచు
కొఁగలవు = దాచుకొననేర్తువు, అది = ఆరామనామము, మాయెడలన్
మావిషయమందు, ముక్తికిన్ = మోక్షమునకు, ప్రాపు = డొరికిపట్టు, పాప =
పాపములయొక్క, మూల = వేళ్ళకు, కుద్దాలము = గుద్దలి, కాదె = కదా.

తా. రామా! నల్లని మేఘమువలె నీవిగ్రహమును కన్నార చూడ
వలయునని యెంతప్రార్థించినను మాయముచేసి దాచుకొనెదవు. మంచిది.
నీవుదాగినను ప్రసేద్యమై వ్యాపించియున్న నీ రామనామమును నీవు
యొక్కడను దాచిపెట్టుకొనలేవు. మా పాపములను, గుద్దలి వేళ్ళనుపెల్ల
గించునట్లు సమూలముగాఁ బోగొట్టి మోక్షమిచ్చుటకు అది యొక్కటియే
కాన అదియే చాలును.

చ. వలదు పరాకు భక్తజన ♦ వత్సలా నీచరితంబు వమ్ముగా
వలదు పరాకు నీబిరుదు ♦ వజ్రమువంటిది కావకూరకే
వలదు పరాకు నాదురిత ♦ వార్ధికి దెప్పవుగామనంబులోఁ
దలతుమెకా నిరంతరము ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 57

టీ. భక్తజన = భక్తసమూహమునకు. వత్సల = వాత్సల్యము కల
వాఁడా, నీచరితంబు = నీచరిత్ర, వమ్ము = వ్యర్థము, కావకూరకే
నిమ్ము, పరాకు = పాచ్చరిక, నీబిరుదు = శ్రీశరత్తుకుండు అనెడి బిరుదము,
వజ్రమువలె గట్టిది. కావక = (మమ్ము) రక్షింపక, దూరక = వ్యర్థముగా,
వలదు = వద్దు, పరాకు = పాచ్చరిక, నాదురితవార్ధికి = నాపాపముల
ద్రమునకు. తెప్పవుగా = తెప్పగా, వనంబులో = మనస్సునందు
నిరంతరము = ఎప్పుడును, తలతుమెకా = తలంతుము నుమా.

తా. భక్తులయందు దయగలవాఁడా! ఆశ్రితగతి జాదులు దెలుపు
నీచరితములను, ఆశ్రితరత్నకుండని వజ్రమువలె అభేద్యమైన నీరుదును వ్యర్థ
మగును. అట్లుచేయవలదు, జాగ్రత్తనుమీ, నిన్ను సముద్రము దాటించు తెప్ప
వలె నాపాపములను పోగొట్టువానినిగా మనస్సులో ఎప్పుడును తలంతును.
ఉ. తప్పలెఱుంగలేక దురి ♦ తంబులు చేసితింజంటి నీవు మా

యప్పవుగావుమంటి నికె ♦ నన్యులకున్ నుదురంటంజంటి నీ
కొప్పిదమైన దాసజను ♦ లొప్పినబంటుకు బంటవంటి నా
తప్పలకెల్ల నీవెగతి ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 58

టీ. తప్పలు = దోషములు, ఎఱుంగలేక = తెలిసికొనలేక, దురి
తంబులు = పాపములను, చేసితింజంటి = చేసినాను అని చెప్పితిని. నీవు,
మాయప్పవు = మాతండివి కావుము, అంటి = రక్షింపుమని చెప్పితిని,
ఇంకను, అన్యులకు = ఇతరులకు, నుదురు = నెత్తిని, అంటును అంటి =
తాకను అని చెప్పితిని, నీకు, ఒప్పిదమైన = తగినట్టివారైన, దాసజనులు =

సేవక సమూహములు, బిప్పిన బంటుకుఁ = సమృద్ధించి స్వీకరించిన సేవకునికి, బంటును అంటి = సేవకుఁడను అంటిని, నాతప్పలకును ఎల్లఁ = నాఁనిని దోషములకును, నీకె, గతి = దిక్కు.

తా. దశరథరామా ! దోషములని లెలిసికొనలేక పాపములుచేసితిని. నీవు మాతండ్రివి. రక్షింపుమా, ఇఁకమీద ఇతరులకు నుదురు తాకి యంజలిచేయను. దానులకు దానుఁడను అని నీతో చెప్పికొంటిని. ఇఁక నీదానుల తప్పల నెట్లా అట్లే నీదానులకు దానుఁడనైన నాతప్పలను దీర్చు దిక్కు నీవేనుమి.

చ. ఇతఁడుదురాత్ముఁడంచుజను ♦ లెన్నఁగనాఁడిఁగొంటినేనెపో పతితుఁడ నంటినో పతిత ♦ పావనమూర్తివి నీవుగల్గ నే స్థితరుల వేడనంటినిహ ♦ మిచ్చిననిమ్ము పరంబొసంగు మీ యతులితరామనామమధు ♦ రాక్షర పాళినిరంతరంబు హృద్ధతమనినమ్మిగొల్పెదను ♦ దాశరథీ కరుణావయోనిధి. 59

టీ. ఇతఁడు = మీఁడు, దురాత్ముఁడు, అంచుఁ = దుష్టమనస్సుగలవాఁడు అనుచు, జనులు = లోకులు, ఎన్నఁగఁ = తలపఁగా, అరడిఁ కొంటిఁ = నిందపడితిని, నేనెనుమి, పతితుఁడను అంటి = పాపాత్ముఁడను అనిచెప్పితిని, ఓరామా, పతిత = పాపాత్ములైనవారిని, పావన = పవిత్రులను జేయునట్టి, మూర్తివిఁగు, నీవు; కల్గఁ = గలిగియుండఁగా, నేను, ఇతరులకఁ = అన్యులను, వేడను అంటిఁ = ప్రార్థింపను అని చెప్పితిని, ఇహము = ఇహలోకస్థులును, ఇచ్చినఁ = ఇచ్చితిని, ఇమ్ము, పరంబు = పరలోక స్థులును, ఒసంగుమి = ఇచ్చినట్లైన ఇమ్మా, అతులిత = పాటిలేని, రామనామ = “ రామ ” అనెడి పేరుయొక్క, మధుర = తీయైన, అక్షర = అక్షరములయొక్క, పాళి = సమూహము, నిరంతరంబు = ఎప్పుడును, హృద్ధతము = మనస్సును బొందినది, నామనస్సునందే యుండునది అని, నమ్మిగొల్పెదను = నేవించెదను.

తా. నేను దుష్టమనస్సు గలవాడనని జనులచేత నిందపడితిని. నాయంతట నేనే పతితుడనని నీతో చెప్పికొంటిని. పక్షులను పవిత్తులను గాంచేయ నవతరించి నీవుండగా పతితుడనైన నేను నిన్నే వేడుదును. గాని మఱియొకరిని వేడననియు చెప్పితిని. ఇంక నీవొకడనే నాకుస్వామివి కనుక ఇహమిచ్చినను యియ్యవలయును. పరమిచ్చిన నీర యాయవలయును. నేనునాత్రిము నా మంతకు “రాను”యనెడి తీయని యక్షరములను మనస్సు నందు నిలుపుకొని కొలువు చేసెదను.

ఉ. అంచితమైన నీదుకరు ♦ గామృతసారము నాదుపై నిబో
క్షించినజాలు దాన నిర ♦ సింఛెద నాదురితంబులెల్లదూ
లింఛెద వైరి వర్గ మెడ ♦ లింఛెదఁ గోర్కుల నీదుబంటునై
దంఛెదఁ గాలకింకరుల ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 60

టీ. అంచితము = ఒప్పునది, ఐన నీమకరుణా = అయినట్టి నీదయ అనెడి, అమృతసారము = అమృతముయొక్క రేటు, నాదుపైని = నామీద, ప్రోక్షించినన్ = చల్లినయెడల, చాలున్ = అదియేచాలును, దానన్ = దానిచేత నాదురితంబులు, ఎల్లన్ = నాపాపములను అన్నిటిని, నిరసింఛెదన్ = తిరస్కరించెదను, వైరివర్గము = శత్రుసమూహమును, తూలింఛెదన్ = చెదరునట్లు చేసెదను, గోర్కులన్ = రాగములను, ఎడలింఛెదన్ = విడిచిపావునట్లు చేసెద, నీదుబంటునువి = నీవాసుడనై కాలకింకరులన్ = యమదూతలను, దంఛెదన్ = కొట్టితరిమెదను.

తా. రామా! ఒప్పుదమైన నీదయామృతసారమును నామీద చల్లిన చాలును. దానిచేతనే నాపాపములను దూరించి, అంతశ్శత్రువులు అయిన యింద్రియములను చిక్కిబట్టి రాగ ద్వేషములనువదలి, నీదాసుడనై యమ కింకరులు వచ్చిరని కొట్టి తఱిమెదను.

చ. జలనిధులేదునొక్క మొగి ♦ జక్కికిఁ దెచ్చెశరంబు, రాతినిం
పలరఁగఁజేసి నాతిగఁ బ ♦ దాబ్జపరాగము, నీచఠిత్రిమున్

జలజభవాదిస్థిరదులు ♦ సన్నుతి నేయఁగలేదు గావునం

దలఁప నగణ్యమయ్యెయిది ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 61

టీ. శరంబు=నీబాణము, జలనిధులు, ఏడుకొ=ఏడు సముద్రములను, ఒక్కమొగి=ఒక్క సారిగా, చక్కికొ=ఒక్కచోటికి, తెచ్చె=తెచ్చెను, పదాబ్జ = తామరలవంటి నీయదుగులయొక్క, పరాగము=ఘోరి, రాతికొ=రాతిని, ఇంపు = మనోజ్ఞత, అలరంగకొ = ఒప్పునట్లుగా, నాగతికొ = స్త్రీగారి, చేసెను, నీచరిత్రముకొ = నీచరిత్రమును, జలజభవ = బ్రహ్మ, అది = మొదలుగాగల, నిర్జగులకొ = దేవతలను, సన్నుతినేయఁగ=స్తోత్రముచేయఁగా, లేదు, కాపునకొ = కనుక, తలఁపకొ = విచారింపఁగా, అగణ్యము = గణుతింపరానిది.

తా. రామా! నీబాణము సప్తసముద్రములను ఒక్కచోటికి తీసికొని వచ్చినది. నీపాదపద్మముల రజస్సు రాతిని స్త్రీగారిజేసినది. ఇట్టినీచరిత్రము బ్రహ్మదులకయినను పొగడ శక్యముగాదు. కావున దానిని గణుతింప సాధ్యముకాదు.

ఉ. కోటికిశక్యమాయసుర ♦ కోటులగెల్వను గెల్చెపో నిజం

బాతనిమేని శీతకరుఁ ♦ డౌట దవానలుఁ డెట్టినింత! మా

సీతపతివ్రతామహిమ ♦ నేవకుభాగ్యము మీకటాక్షమున్

ధాతకుశ్యమా పొగడ ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 62

టీ. అసురకోట్లను=కోట్లకోలఁది రాక్షసులను, గెల్వను = గెలుచుటకు, కోటికొ ఒకకోటికి, శక్యమా = తరమా, గెల్చెపో = గెలుచునుగాక, ఆతనిమేకొ=ఆవానరునిదేహమునందు, దవానలుఁడు=గాలు చిచ్చు, శీతకరుఁడు = చంద్రుఁడు, డౌట = అగుట, ఎట్టినింత = ఎంతటి యాశ్చర్యము, మాసీత = మాతల్లియైన సీతాదేవియొక్క, పతివ్రతా=పాతివ్రత్యముయొక్క, మహిమ = గొప్పతనమును, నేవకుభాగ్యము = విష్ణు సేవించువానియొక్క భాగ్యవిశేషమును, మీకటాక్షముకొ = మీయొక్క

దయను, పొగడన్ = స్తుతించుటకు, ధాతకున్ = బ్రహ్మాదేవునికి, శక్యమా = తరము కాదు.

తా. రామా! ఒకకోటి భయంకరులైన రాక్షసులకు కొట్లకొండని గలుచుట శక్యము కాదు. అదియెట్లో శక్యమైనను కానియ్యు. కాని, అతని తోడయందు అంటించిన నిప్పు వేడిమినూపక చల్లనగుట మతియు నాశ్చర్యము. ఇంతకు సీతయొక్క పాతివ్రత్యపభావమును మియిరువురిని సేవించిన వాని భాగ్యమును, మితరుణా కటాక్షమును కారణము గనుక ఈ మాటని బ్రహ్మాదేవునకు పొగడదరము కాదు. మనుబోటులు ఏమని వర్ణింపగలరు!

ఉ. భూపలలామరామ రఘు + పుంగవరామత్రిలోకరాజ్య సంస్థాపనరామమోక్ష ఫలదాయకరామ మదీయపాపమూర్తీ తాపగదయ్య రామ నినుఁ + బ్రస్తుతిచేసెదనయ్యరామ సీతాపతిరామ భద్రగిరి + దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 68

టీ. భూపలలామ = రాజులకు శ్రేష్ఠుడైన, రామ = రామా, రఘుపుంగవ = రఘువంశమునఁ బుట్టినవారిలో శ్రేష్ఠుడైన, రామ = రామా, త్రిలోక = మల్లోకములయొక్క, రాజ్య = రాజ్యమును, సంస్థాపన = స్థాపించినట్టి, రామా, మోక్ష = మోక్షమునెడి, ఫల = ఫలమును, దాయక = ఇచ్చునట్టి, రామ = రామా, సీతాపతిరామ = సీతకు పెనిమిటియైనరామా, నిన్నుక, ప్రస్తుతిచేసెక = స్తుతించెదను, మదీయపాపమూర్తీ = నాపాపములను, రామ = రామా, పాపగదయ్య = పోగొట్టుమా.

తా. రామా! నీవు రాజులలోనెల్ల శ్రేష్ఠుడవు. మఱిరఘువంశమున బుట్టినవారిలో శ్రేష్ఠుడవు. కేవలము రాజ శ్రేష్ఠుడవే కాదు. మల్లోకములను కుదురుగా నుండునట్టి ఏలనట్టిదిట్టవు. వానికంటె మిక్కిలి అతిశయ మోక్షఫలమును ఇచ్చువాడవు. అన్నిటికిని అతిశయించిన లక్ష్మీస్వరూప మగు సీతాదేవికి భర్తవు. ఇట్టి మితిలేని అతిశయమునుగలవాడవు గావున

కోరినకోర్కూ లియ్యవచ్చును. తెలిసివంతవగకు నిన్ను పొగడెదను. ఆ పొగడ్తను ఒట్టియైనను నాపాపములను పొగొట్టి నన్ను గాపాడుము.

ఉ. నీసహజంబు సాత్త్వికము + నీవిడిపట్టు సుధాపయోధి, ప
ద్యాసనుఁడాత్మజుండు, గమ + లాలయనీప్రియురాలు నీకునిం
హాసనమిద్ధరితి, గొడు + గాకస మక్షులు చంద్రభాస్కరుల్
నీసుమతల్పమాదిఫణి + నీవె నమస్తముఁ గొల్చునట్టి నీ
దాసులభాగ్యమెట్టిదయ + దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 64

టీ. సాత్త్వికము = సత్వగుణము, నీసహజంబు = నీకు సహజమైనది, సుధాపయోధి = పాలసముద్రము, నీవిడిపట్టు = నీయొక్క విడిచిపోటు అత్మజుఁడు = నీకోడుకు, పద్మాసనుఁడు = బ్రహ్మ, నీప్రియురాలు కను లాలయ = లక్ష్మీదేవి, ఈధరితి = ఈధూమి, నీకు, నింతాసనము, ఆక సము = ఆకాశము, గొడుగు, చంద్రభాస్కరులు = చంద్రుఁడును సూ ర్యుఁడును, అక్షులు = కన్నులు, అదిఫణి = అదిశేషుఁడు, నీసుమతల్పము = నీపూవు పాస్సు, సమస్తమును = సర్వపదార్థములును, నీచే = నీవే, ఇట్టి నిన్ను కొల్చునట్టి = నేవించునట్టి, నీదాసుల = నీదాసజనులయొక్క భాగ్యము = పెంపు, సాత్త్వి, ఎట్టిదయ = ఎట్టిదయ్య.

తా. రామా ! సత్వగుణము నీస్వభావము. నీవిడిచి పాలసముద్రము. నీకోడుకు బ్రహ్మశేవుఁడు. నీభార్య లక్ష్మి, ఈధూమి నీనిహాసనము, ఆకాశము నీగొడుగు, నీకన్నులు చంద్రసూర్యులు, అదిశేషుఁడు నీపూవుపాస్సు అన్నియు నీసామ్రేయగును. సర్వము వకును స్వామివయిన నిన్ను కొల్చి క్షతుల భాగ్యము ఎట్టిదో చెప్పతరమా. "

ఉ. చరణముసోకినట్టి శిల + జవ్వనిరూపగు టొక్కవంత ను
నిరమగ నీటిపై గిరులు + దేలినదొక్కటివంతగాని మీ

స్మరణఁదనగుచునవులు ♦ సద్గతిఁజెందినదెంతవంత యీ
ధరనుధరాశ్చరముగా ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 65

టీ. ధరాశ్చరణ=సీతాచేరికి, రహణ = పుడమిఁదైనవాఁడా, చరణ
ముఖ=నీపాదమును, సోఁకినట్టికి=తాఁకినట్టిరాయి, జన్మనిరూపు=యాత
నముగల స్త్రీయొక్క రూపము అగుట, ఒక్క వింత = ఒకయాశ్చర్యము,
నీటిపయిఁ=నీటిపొంద, గిరులు = కొండలు, సుస్థిరముగఁ = మిక్కిలి
నిలకడఁగా, తేలికది = తేలుచుండెడిది, ఒక్కటివార = మరియొక అశ్చ
ర్యము, కాని, మీస్మరణఁ-మిమ్ముపృథించుటయందు, తనరూపమునవులు=
ఒప్పునట్టి మనస్సులు, సద్గతిఁ = మోక్షమును, చెందినది = పొందినది,
ఈధరిఁ=ఈభూమియందు, ఎంతవింత=ఎంత అశ్చర్యము.

తా. రామా ! పాదములకు తాకిన రాతిని స్త్రీగాఁ జేయుటయు,
కొండలను నీళ్ళమీఁద మునుగఁబడునట్లు నిల్పుటయు 'వాశ్చర్యములు,
కాని నిన్ను స్మరించినవారికి నీవు మోక్షము నొసగుట ఒకఅశ్చర్యము
కానేరదు.

ఉ. దైవము తల్లిదండ్రీ తగు ♦ దాతగురుండుసఖుండునిన్నెకా
భావనసేయుచున్న తఱి ♦ గావములెల్ల మనోవికారదు
ర్భావితోజేయుచున్నవి కృ ♦ పామరివైనను గావుమీజగ
త్సావనమూర్తి భద్రగిరి ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 66

టీ. జగత్సావనమూర్తి = లోకములను పవిత్రముచేయు రూపముగల
వాఁడా, దైవము, తల్లి, దండ్రీ, తగుదాత=తగువట్టిదాత, గురుండు=గురువు,
సఖుండు=స్నేహితుండు, నిన్నె=నీచె, కాఁ=అగునట్లు, భావనసేయుచున్న
తఱిఁ=భావించుచున్న స్వయముండు, పాపములు ఎల్లఁ=పాపములన్ని
యును, మనః = మనస్సుయొక్క, వికార = వికారముచేత, దుర్భావి
తుఁ = చెడ్డస్వభావము కలవానినిగా, చేయుచున్నవి. కృపామతి.
యి = దయగల మనస్సుగలవాడవై, నన్నుఁ=కావుమీ రక్షింపుమీ,

తా. రామా! నేను నిన్నుజైవముగాను, తల్లిదండ్రులుగాను, గురవుగాను, స్నేహితుడుగాను భావించుచుండగా నాపూర్వపాపము లన్నియు తేరి నామనస్సును కలచి దుష్టభావమును కల్పించి చెరువుచున్నది. లోకుల పాపములను బోగొట్ట నవకరించినవాడవు. కనుక నాపాపములను బోన గలచి నన్ను కాపాడుమా.

ఉ. వానవరాజ్యభోగ్యునుఖ ధార్ధినిదేలు ప్రభుత్వమబ్బి నా
యానకుమేరలేదు కన ధార్ధినచూనధనంబుగూర్చినం
గానును వెంటరాదు కని ధానకిచేసిన పుణ్యపాపములే
వీసరపోవ నీవు పది ధేలకుఁ జాలు భవంబు నొల్ల నీ
దాసునిఁగాగనేలికొను ధాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 67

టీ. వానవ=ఇంద్రునియొక్క, రాజ్య = దొరతనమును, భోగ = ఆనందించుటవలని, నుఖ = సౌఖ్యము అనెడి, వార్ధిని = సమద్రుతుండు, తేలు ప్రభుత్వము = తేలునట్టి దొరతనము, అబ్బినా = లభించినప్పటికిని, అనకుమేరలేదు = మితికలగదు, కనకాద్రి = బంగారుకొండతోడ, సమాన=సమానమయిన, ధనంబు = ద్రవ్యమును, గూర్చిన = పేరరించి నను, కానును = కానుకూడ, వెంటరాదు = వెంటడిరాదు, కని = తెలిసియు, కానక = తెలియకయు, చేసిన = చేసినట్టి, పుణ్యపాపములే, వీసరపోవ నీవు = తెలిపడనియ్యవు, పదిదేలకు = పదిదేల అనర్థములకును, చాలు = అవిచారియుండును, భవంబు = పుట్టుకను, ఒల్ల = ఇష్టపడకు, నీదాసుని గాఁగ = నీ సేవకునిగా, ఏలుకొని రక్షింపుము.

తా. రామా! ఇంద్రభోగమును, ఇంద్రునియొక్కర్థమును గలిగినను, ఆనంద మితిలేదు. బంగారుకొండంత ధనముగూర్చి పెట్టినను, పోవునపుడు ఒక కానుకకూడ వెంటరాదు. తెలిసియో తెలియకయో చేసిన పాపపుణ్యములు చుట్టును ఆవరించుకొని కొంచెమయినను తప్పించుకొనుటకు అనరావలయును. మఱికొన్ని యనర్థములయినను కలిపిపడెను. కనుక

పుణ్యపాపములుచేసి జన్మము లెత్తుటకు నాకు యుష్టములేదు. నీ బానునిగా చేపట్టి జన్మములేకుండఁ గా పాడుమా.

ఉ. సూరిజనుల్ దయాపరులు • సూన్యతవాదులు బృహ్మానపుల్
వీరపత్నివ్రతాంగనలు • విప్రులు గోవులు వేదముల్ మహీ !
భారముఁదాల్చుఁగా జనులు • పావనమైన పరోపకార స
త్కార మెఱుంగ లేరకట • దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 68

టీ. సూరిజనుల్ = పండిత సమాహమును, దయాపరులు = దయగల వారును, సూన్యతవాదులు = సత్యముపలుకువారును, అలుబృహ్మానపుల్ = లోభములేని మనుష్యులును, వీరపత్నివ్రతాంగనలు = వీరత్వముతో పరివృతలై యుండు స్త్రీలును, విప్రులు = బ్రాహ్మణులు, గోవులు. వేదములు ; మహీ భారము = భూమియొక్క బరువును, తాల్చుగా = ధరింపఁగా, జనులు = సామాన్యులయిన తక్కినజనులు. పావనము = పవిత్రము, పినపరోపకార = పినట్టిపరోపకారమునకు, సత్కారమునకు = సత్కరించుట, ఎఱుంగలేరు = తెలియలేరు, వారికి ప్రతిసత్కారము నేయనేరకున్నారనుట, అక్కట = అయ్యో !

తా. రామా ! పండితులు, దయాళువులు, సత్యసంధులు, లోభములేని వారు, మిక్కిలి వీరపత్నివ్రతలయిన స్త్రీలు, బ్రాహ్మణులు, గోవులు వేదములు ఈ భూజనులను ఉద్ధరించుచున్నవి. ఇట్టి ఉపకారములకు తక్కిన జనులు ప్రత్యుపకారముచేసి పూజించుట ధర్మము. అయినను అది జనులు తెలియకున్నారు

ఉ. వారిచరావతారమున • వారిధిలోఁ జొరఁగాఁజేఁ గ్రోధవి
స్తారగుఁడైనయానిగము • తనకర వీరనిశాచరేందుని
జేరి వధించి వేదముల • చిక్కెడలించి విరించిన మహా
దాత నిచ్చితే వెకడ • దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 69

టీ. వారిచర + అవతారమునక = మత్స్యమైన అవతారమందు,
 వారిధిలోన్ = సముద్రములోనికి, చొరబాటి = వేగముగాచొచ్చి, కోధ =
 విస్తార = మిక్కిలియైన కోపమును, పొంది, నిగమ = వేదములయొక్క
 తస్కర = దొంగలించినవాడైన, వీర = వీరుడగు, సకాచర + ఇందు
 నిక = రాక్షసేశ్వరుడైన, సోమకాసురుని, చేరి = పొంది, వధించి =
 చంపి, వేదముల చిక్కు = వేదముల గజబిజిని, ఎడలించి = తీసి, విరిం
 చికిక = బ్రహ్మకు, మహా ఉదారచిక్ = మిక్కిలి దాతృత్వముతో, ఈత =
 నీవే, ఇచ్చితకడ = ఇచ్చినవాడవు గదా.

తా. రామా! మత్స్యతారమునందు సముద్రములోపల వేగముగా
 చొచ్చి మిక్కిలి కోపాతిశయము గలిగినవాడై వేదములను దొంగిలి
 పోయిన వీరుడైన మేటిరాక్షసుడగు సోమకాసురుని పట్టి చంపి, వేద
 ములచిక్కు విడదీసి బ్రహ్మకు మరల వానిని మిక్కిలి యాదార్థ్యముతో
 నిచ్చినవాడవు నీవే కాని మత్స్యరును గారు, అట్టి నీవు నన్ను గాపా
 డవగును.

చ. కరమనురక్తిమందరము + గవ్యముగా యహిరాజుద్రాడుగా
 దొరకొని దేవదానవులు + దుగ్ధపయోధిమథిమచున్నచో
 ధరణి చలింప లోకములు + తల్లడమందగఁ గూర్చుమైధరా
 ధరము ధరించితీవె ద + దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 70

టీ. కరము = మిక్కిలి, అనురక్తిక = అనురాగముతో, దేవ = దేవత
 లును, దానవులు = రాక్షసులు, మందరము = మందరపర్వతమును, కవ్యము
 గాక, అహిరాజు = సర్పములకు రాజయినవానిని, తాడుగా, దొర
 కొని = పూని, దుగ్ధపయోధిక = పాలసముద్రమును, మథించుచున్నచో =
 చిలుకుచుండగా, ధరణి = భూమి, చలింపక = వడఁకగా, లోకములు =
 జగములు, తల్లడమందగక = తల్లడిల్లగా, కూర్చుమై = తాచేల్చు

అయి, ధరాధరమున్ = అమందరపవ్వళమును, ఈశ = నీశధరించిరివి
కద = ఎత్తితివికదా.

తా. రామా ! దేవతలును, రాక్షసులును మందర పవ్వళమును కవ్వ
ముగాను, సర్పరాజగు వాసుకిని కవ్వపుడ్రాడుగానుచేసి పాలసమద్రము
చిలుకుచుండఁగా పుడ్రాకొండ తటాలవ మనుగుటచేతి భూమి, లోక
ములు కల్లడిల్లుటఁజూచి కూర్మావతారము నెత్తి కొండను వీపుమీఁదఁ
దాల్చినవాడవు నీవేకదా.

ఉ. ధారుణిఁ జాపజాట్టిన వి ♦ ధంబునఁగైకొని హేమనేత్రుండ
వ్వార్ధిలోన దాగినను ♦ వాని వధించి వరాహమూర్తివై
ధారుణిఁ దొంటికై వడిచి ♦ దక్షిణశృంగమునకై ధరించి వి
స్తార మొనఁపుతీవఁద ♦ దాశరథీ కరుణాసయోనిధీ. 71

టీ. ధారుణిన్ = భూమిని, చాపన్ = చాపను, చుట్టినవిధంబు
నకై = మడిచినతీగగా, హేమనేత్రుండు = హిరణ్యాక్షుండు, గైకొని =
చుట్టి, ఎత్తుకొని, అవ్వార్ధిలోనకై = ప్రసీద్ధమయిన సమద్రమునందు,
దాగినను = దాచుకొఁగగా, వానికై = అహిరణ్యాక్షుని, వధించి =
చంపి, వరాహమూర్తివై = పుదియారము గలివాడవై (హిరణ్యాక్షుండు
తెట్టి కొంపొయిన) భూమిని, దక్షిణశృంగమునకై = కుడికొమ్మనందు
కుడిపంటి కొరయందు ధరించి = తాల్చి, విస్తారము = మఱచుచాపగా
ఈశ = నీవు, ఒనర్చితివికద = చేసితివికదా ; చేసినవాడవు నీవే.

తా. దశరథరామా ! హిరణ్యాక్షుండు భూమిని చాపమట్టగాచుట్టి
యెత్తుకొని సమద్రములోనికి బోయి దాచుకొఁగగా నీవు వానిని జంపి
వరాహమూర్తివై కుడిపంటికొరలో భూమిని ఎత్తుకొని వచ్చి తాను
పటివలె సాపుగా పఱపు నొందియుండునట్లు చేసినవాడవు నీవెగాని
కుట్రస్వీరును గారు, కనుక నన్నును అట్లునే ఉద్ధరింపుమా.

ఉ. పెటపెట నుక్కుగంబమున • భీకరదంత నఖాంకురప్రభా
పటలము గప్ప నువ్వుతిలి • భండనవీధి నృసింహభీకర
స్ఫుటపటుశక్తి హేమకళి • పుణ్ విదళించి సురారిపట్టినం
తటఁ గృపచూచితీవెకద • దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 72

టీ. ఉక్కు-కంబమునఁ=ఇసుపస్త్ర భమునందు, పెటపెట=పెటపెట
మని శబ్దించునట్లు, భీకర=భయంకరమైన, దంత=పండ్లయొక్కయు నఖ+
అంకుర =. గోటి మొనలయొక్కయు. పటలము = సమూహము, వీధిఁ,
కప్పఁ = కప్పకొనఁగా ఉప్పతిలి = పుట్టి, భండన = యుద్ధపుప్రదేశము
నందు, నృసింహ = నరసింహవతారముయొక్క, భీకర = భయంకర
మైనదియు, స్ఫుట=స్పష్టమైనదియు, పటు=పటుడైనదియె, అగుశక్తిఁ =
సామర్థ్యముచేత, హేమకళిపుణ్ = హిరణ్యకళిపుని, విదళించి = చీల్చి,
అంతటన్ పిమ్మట, సురారి పట్టిఁ = (రాక్షసుని కొడుకైన ప్రహ్లాదుని,)
కృపఁ = దయతో, ఈత = నీత చూచితివికదా, నృసింహవతారమెత్తి
హిరణ్యకళిపుని చీల్చి, ప్రహ్లాదుని కాపాడిన వాడవు నీవేకాని మఱొవ్వ
దను కాదు.

తా. రామా! నీవు ఉక్కుస్తంభమున పెటపెటమని నరసింహ
మూర్తియై పుట్టి నీపండ్లయొక్కయు, మొగ్గలవంటి గోళ్ళయొక్కయు,
తెల్లని కాంతులు నిన్ను గ్రహింపగా భయంకరమైన శక్తిచే హిరణ్యకళిపుని
'టొమ్మి చీల్చి చంపి పిదప వానికొడుకైన ప్రహ్లాదుని కాపాడినవాడవే
కదా! నన్నును అట్లే కాపాడుమా.

చ. పదయుగళంబు భూగగన • భాగములన్ వెననూనివిక్రమా
నృదమగు నబ్బలీంద్రునొక • సావమునందలక్రిందనొత్తిమే
నొదవజగత్త్రియంబులు • హూతునకియ్యవటుండవైన చి
త్తుదమలమూర్తి వీవెకద • దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 73

టీ. పదయుగళంబు=పాదములజంటను, భూ=భూమియొక్కయు, గగన=ఆకాశమయొక్కయు, భాగములక=ప్రతీకములందు, (ఒక కాలు భూమియందును, మఱియొక కాలు ఆకాశమందును) కెనక్ = కీర్ణముగా, ఊని=నిలిపి, విక్రమ = పరాక్రమమునకు, ఆస్పదము = స్థానము; అగు నబ్బ లీంద్రుక = అయినట్టి ఆ బలిచక్రవర్తిని, ఒక పాదమునక = ఒక కాలితే క్రిందక=క్రిందుగా, తలక=తలను, ఒత్తి = అదిమి, మేలు = శ్రేయస్సు, ఒదవన్ = కలగఁగా, పురుషాతునకక=ఇంద్రునికి, జగత్రయంబునక= లోకముల మూడిని, ఇత్యుక్ = ఇచ్చుటకు, వటుండవు = వడుగవు, విశ, చిత్ = జ్ఞానమును, సత్ = ఉనికియు లేక, సత్యమును, అయిన, అమల=నిర్మల మగు, మూర్తివి=విగ్రహముగలవాడవు, నీవెకద=నీవెకాదా.

తా. ఒక పాదము భూమియందును, మఱొకటి ఆకాశమునందును, పెట్టి, యిట్లు రెండుపాదములుచే లోక మాక్రమించి, మహాపరాక్రమవంతుడై బలిచక్రవర్తి తలమీదనొక పాదముపెట్టి పాతాళమునకు అగఁగద్రోక్కి మేలగునట్లు మల్లోకములను, ఇంద్రునకు ఇచ్చుటకై వటువుగాఁబుట్టిన సచ్చిదానందమూర్తివి నీవెకాని మఱియొవ్వరుగారు. కనుక నన్ను గాపాడుమా.

ఉ. ఇరువదియొక్కమూలు ధర + ణీశుఁ నెల్లవధించి తత్కథే
బర రుధిర ప్రవాహమునఁ + బైశ్రృకతర్పణమొప్పఁజేసి భూ
సురవరకోటికిన్ ముదము + సొప్పడ భార్గవరామమూర్తివై
ధరణినొసంగితివెకద + దాశరథీకరుణాపయోనిధీ. 74

టీ. ఇరవదియొక్కమూలు = ఇరువదియొక్క పర్యాయములు, ధర ణీశులక = రాజులను, ఎల్లక = అ.దటిని, వధించి=చంపి, తత్ = వారి యొక్క, కథేబర=దేహములయొక్క, రుధిర=రక్తమిట్టియొక్క, ప్రవాహమునక = వెల్లునచేత, పైశ్రృకతర్పణము = పితరులకు జలతర్పణము, ఒప్పక = తగునట్లు, చేసి, భూసురవరకోటికిక = బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుల సమూహమునకు, ముదము = సంహీషము, సొప్పడక = కలుగునట్లు, భార్గవరామ,

మూర్తివి విభార్గవరామఁడుగా ఆవతరించినవాడవై, ధరణి = భూమిని ఈత = నీతే, ఒసంగితివికడ = దానము చేసితివికదా !

తా. రామా ! రాజాలందరిని ఇనువదియొక్క సర్వాయములు చంపి, వారిదేహముల నెత్తుటి జెల్లుకలచేతి పితరులకు జలతర్పణమిచ్చి వారి యొద్దనుండి జయించిన భూమిని బ్రాహ్మణ సమూహమునకు సంతోషము కలుగునట్లు దానముచేసిన పరశురామఁడవు నీవే యగుదువు.

చ. దురమునఁదాటకందునిమి ధ్ధూర్జటివిల్ దునుచూడితీతనుం
బరిణయమంది తండ్రి పను ధ్ధునకాననభూమికేగి దు
స్తరపటుచండకాండ కులి ధ్ధాహతి రావణకుంభకర్ణ భూ
ధరములఁ గూల్చితీవెడద ధ్దాశరథీ కరుణాపయోసిధి. 75

టీ. దురమున = యుద్ధమున, తాటక = తాటకను, దునిమి = చంపి, ధూర్జటివిల్ = శివునివిల్లు, తనుమాడి = విజయించి, సీతను = సీతాదేవినిని, పరిణయము అంది = పెండ్లాడి, తండ్రి, పనుక = అడవికి తంపఁగా, ధున = గొప్పదైన, కాననభూమికే = అగణ్యప్రదేశమునకు, ఏగి = పోయి, దుస్తర = కడపరానిదియు, పటు = పటుత్వముగలదియు, చండ = తీక్షణమైనదియు, అగు, కాండ = బాణమనెడి, కులిశ = క్రూరుయొక్క, అహతిక = జెప్పచేత, రావణకుంభకర్ణ = రావణుఁడు కుంభకర్ణుఁడు ఆను భూధరములక = కొండలను. ఈత = నీతే, కూల్చితివికడ = కూల్చివైచితివికదా.

తా. రామా ! యుద్ధమున తాటకనుచంపి, శివునివిల్లువిటిచి సీతను పెండ్లాడి, తండ్రిపంపఁగా ఆ రడవికిపోయి క్రూరయుధముచేత కొండలను కూల్చినట్లు వారిపరాని వాడి బాణమున రావణకుంభకర్ణులను కూల్చిన వాడవు నీవే యగుదువు.

చ. అనుపమయాదవాన్వయను ధ్ధాధిసుధానిధికృష్ణమూర్తినీ
కసుజుఁడుగా జనించి కుజ ధ్ధావళి నెల నడంచి రోహిణీ

తనయుడనంగ బాహుబలఁ దగ్వమునఁ బలరామమూర్తివై
తనరిన వేల్పువీ వెకద ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 76

టీ. ఆమపమ = సాటిలే, యాదవ + అన్యమ = యాదవవంశము అనెడి
సుధా + ంధి = పాలసముద్రమునకు, సుధానిధి = చంద్రుడగు పాలసముద్ర
మును ఉప్పుగఁ జేయుచు నివలె యాదవవంశమును వర్ధిలజేయువాడై,
కృష్ణమూర్తి = కృష్ణుడు, నీకుక, అనబడుగా = తమ్ముడు అగునట్లుగా,
రోహిణీ తనయుడు అనఁక - రోహిణీజీవి కుమారుడు అని జను
లాడఁగా, జనించి = పుట్టి, బాహుబల = భుజముల బలిమిచేతనైన, దర్ప
మునఁ = గర్వముచేత, కజన + అనలిక ఎల్లన్ = దుష్టుల సమూహమును
అంశయు, అడంచి = అడఁగఁ ద్రొక్కి, బలరామమూర్తివై = బల
రామవతార మెత్తినవాడవై, తనరిన వేల్పువు = ఒప్పునట్టి తేవుడవు,
ఈవెకదా = నీవేకదా.

తా. రామా ! యాదవవంశ తిలకుడైన కృష్ణుడు తమ్ముడుగాఁగలిగి
రోహిణీజీవి కుమారుఁబుట్టి, భుజబలాఢియముచేత దుష్టసమూహములనెల్ల
దూఱుమాపి బలరాముడుగా నవతరించిన తేవుడవు నీవేయగుదువు.

చ. సురలునుతింపఁగాఁదిపుర ♦ సుందరులకే వరియింపబుద్ధమా
పరయఁగ దాల్చితీపుత్రిపు ♦ వాసురకోటిదహించునప్పుడా
హరునకుఁదోడుగా వర శ ♦ రాసనబాణముభోగసాధనో
త్కరమొనరించితీవేద ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 77

టీ. అరయఁగ = విచారింపఁగా, సురలు = దేవతలు, నుతింపఁ
గాన్ = పొగడఁగా, త్రిపుర సుందరులకే = త్రిపురములందలి స్త్రీలను,
వరియింపన్ = వరియించుటకై, బుద్ధమాపు = బౌద్ధమూర్తిని, ఈవు = నీవు,
తాల్చితీధరించితివి, త్రిపుర = త్రిపురములలో వసించి, వాసురకోటికే =
రాక్షస సమూహమును, దహించునప్పుడు, ఆహరునకున్ = శివునకు, తోడు

గాఁ=సహాయము గా, వర=శ్రేష్ఠమైన, శరాసన=విల్లు, బాణ = బాణము, ముఖ = మొదలయిన, ఉగ్ర = భయంకరిమగు, సాధన = పరికరము యొక్క, ఉత్కరము=సమూహము, ఈశ=నీదే, ఒనర్చితివికదా = చేసితివిగావా.

తా. దేవతలు ప్రార్థింపఁగా త్రిపురమలందలి స్త్రీలను వరించు కొఱకు బౌద్ధవిగ్రహము దాల్చికవాడవు నీవే. ఆత్రిపురరాక్షస సమూహములను కాల్చినప్పుడు శివునికి విల్లు, అమ్మ మొదలయిన సాధనములను సవరించి సాహాయ్యము చేసినవాడవు నీవే. ఇట్లు దుష్టులను నిగ్రహించి శిష్టులను రక్షించు నీవే నన్ను రక్షింపుమా.

ఉ. నంకర్దదుర్గమైనురిత + నంకులమైన జగంబుఁజూచి స
ర్వంకవలీలనుత్తమ తు + రంగమునెక్కి కరాసిఁబూని వీ
రాంకవిలాస మొప్పు గలి + కాకృతి సజ్జనకోటికిఁనిరా
తంక మొనర్చితీవెకద + దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 78

టీ. సంకర=వర్ణసంకరముచేత, దుర్గమై=ప్రవేశింపరానిదై, దురిత=పాపముచేత, సంకులము=వ్యాపించినది, విన జగంబు=అయినట్టిలోకమును, చూచి, సర్వంకవ = అన్నిటిని ఒరయుచున్న, లీల = విలాసముతో, ఉత్తమకురంగము=మేలయినగుఱ్ఱమును, ఎక్కి, కర + అసిక = చేతికత్తిని, పూని=తాల్చి, వీర + అంక విలాసము=వీరాంక వీరుడగుట, పరాక్రమము, ఒప్పుక=ఒప్పుచుండగా, కలికి + అకృతిక = కల్కి-ఆకారముతో (కల్కితకారమైతి) సజ్జనకోటికన్=సత్కుగుఱ సమూహమునకు, నిరాతంకము = ఆటంకములేదు, ఈశ=నీదే, ఒనర్చెదు + కద = చేయబోయెదవుకదా.

తా. రామా ! వర్ణసంకరము మిక్కిలి బలియమయి పాపము నిండియున్న జగమునుజూచి మిక్కిలి లీలతో గొప్ప గుఱ్ఱము నెక్కి చేతఁగత్తి తాల్చి పరాక్రమము విలాసము మెఱయఁగా కల్కిమూర్తివై సజ్జనులకు

దురాచార వ్యసంకరాది ప్రతిబంధకములు లేకుండునట్లు ఇంక చేతుగలవాడవు నీవే యగుదువు.

చ. మనముననూహపోషణలు * మన్వకమున్నెక ఘాదిరోగముల్
వనువుచనంటి మేనిబిగి * దప్పకమున్నె నగుండు మోక్షసా
ధనమొనరింపఁగావలయు * దశ్వవిచారమనూనియుండుట
త్తనువుచకు విరోధమిది * దాశ-ధీ కరుణాపయోనిధి. 79

టీ. మనమునకొ = మనస్సునందు, ఊహపోషణలు = ఊహపోహలు, మన్వకమున్నె = వార విపావకమునుచే, క ఘాదిరోగముల్ = కఘము మొదలయిన తెవుల్లు, తనువుచక = దేహమునందు, అంటి = తగులుబడికిలిగి, మేనిబిగి = దేహముయొక్క పటుశ్చ్యము, తప్పకమున్నె, నగుండు = మనుష్యుడు, మోక్షసాధనము, మోక్షము = మోక్షమునకు, సాధనము = సాధించు ఉపాయము, ఒనరింపవలయు = చేసికొనఁగావలయును, దశ్వ-వస్తువుల కలరూపును, విచారము = పరిశీలనము, నూనియుండుట = వదలి యుండుకార్యములు, తనువుచకు = దేహమునకు, ఇది విరోధము = విరుద్ధమైనది.

తా. రామా! మనస్సును ఊహించుకత్తియు దలంచుకొనుకత్తియు నశింపకమునవును. కఘము మొదలయిన గోగములు దేహమున వ్యాపించి పటుశ్చ్యము తప్పకమునువును, మనుష్యుడు తత్త్వవిచారముచేసి మోక్షమునకు దగిన సాధనములను చేసికొనవలయును. ఒదప చేసికొనుటకు శక్తిము కాదు. తత్త్వవిచారము సేయకుండుట అత్సవ్యరూపమునకు విరుద్ధమగును.

చ. ముదమునకాటపట్టుభవ * మోహముదద్విరదాంకుశంబునం
పదలకొటారు కోరికల * పంట పరంబున కాద్దివైరుల
న్నదన జయించుశ్రోవ విచ * దద్ధికి నావగదా సదా భవ
త్సదమలనామసుస్మృణ * దాశ-ధీ కరుణాపయోనిధి. 80

టీ. భవత్ = నీయొక్క, సత్ = శ్రేష్ఠును, అపల = నిర్మలమైన నాను = నామముయొక్క, సంస్కరణ = మిక్కిలి స్మరించుట. ముదము నక్షత్ = సంతోషమునకు, ఆటవట్టు = సావము, భవ = పుట్టుకయును, తాహ = అజ్ఞానమునెడి ద్వార = ఎదుగునకు అంకుశంబు = అంకుశము, సంపదలకొటారు = సంపత్తు చేర్చుకొండెడి కొట్టు, కోయ్యల నెల్లసఫలముగాఁ జేయునదనుట. పంబు కక్ష = ఎదిలోకి మునకు, అంబు మొదలు, వైరులక్ష = శత్రువులను, అదక్ష = సమయముకాచి, జయించునోవి = గెలుచుమార్గము, విపత్ + చ్చిక్ష = అపదమునెడి సముద్రమునకు, నాన = ఓడ, (సముద్రమునుఁజాటించు ఓడవలె అపదలను పోగొట్టుననుట) కదా = అగును.

తా. రామా! నిర్మలమైన నీనామమును స్మరించుట సంతోషము కలిగించును. అంకుశము చే ఏనుగును అణచునట్లు ఎడతెగకయు దు జన్మ పరంపరను అణచును. కలంపదలను ఇచ్చిను, కోరి-లనెల్ల సఫలము గావించును. స్వల్పాకములకు మూలము. పగవారిని దులుచుటకు సాధనమైనది. సముద్రమును చాటించు యోడవోలె అపదలను పోగొట్టును.

చ. దురితలతానునారి భవ ♦ దుఃఖ కదంబము రామనామ భీ
కరతిరహేతిచేఁ దెగి వ ♦ కావకలై చనకుండ నేర్చుకే
దరికొనిమంచుచుండు శీఖః ♦ దార్కొనినక్షశ్శ భాదీక్షీటశో
త్కరము విలీనమై చునదె ♦ దాశరథీ కరుణా యోనిధి. 81

టీ. దురిత = పాపమునెడి, లత = తీగను, అనుసాం = అనుసరించుచున్న, భవ = పుట్టుకలనెడి, దుఃఖకదంబము = దుఃఖముహము, రామనామ = రామనామము అనెడి, భీకరతర = మిక్కిలి భయకరమైన, హేతి . చక్ష = కత్తిచేత, తెగి, వకావకలై = భిన్నాభిన్నమై, చనకుండనేర్చునే = పోవకుండకాలునా, కరికొని = తరుకొని, మంచును ముఖిక్ష = జ్వలించుచున్న అగ్నిని, దార్కొనినక్ష = మివపడఁగ, శలభ = మినుతల్ప,

అని మొదలైన, కీటక = పురువుల, ఉత్కరము = సమూహము, విలీనము = మిక్కిలి అణిగిపోయినదై, చనచెప్పోదా, నశించియేపోవుననిభావము.

తా. రామా ! పాపము పయిపయిరాగా దానితోగూడ, సాగు దుఃఖాత్మకమయిన జన్మపరంప, కత్తిచేత నీరగ తెంపబడునట్లు, నీరామ నామముచే నశించి పటాపంచలై, చిలి మండించుచున్న అగ్ని బడిన మిడుతల మొదలైన పురుగువలె రూపురూపిపోవును.

చ. హరిపదభక్తిస్త్రిప్రియ జ యాన్వితుడు త్తముడింద్రి

యంబులన్

మరుగకన్బిన్నానూదినను • మధ్యముండిడియపారవశ్యుడై,
పరగినచోనికృష్టుడని • పల్కగఁ దుర్బుధి నైన నన్ను నా
దరమున నెట్లుకాచెదవో • దాశభీకరకాపయోనిధీ. ౧౩

టీ. హరిపదభక్తి = విష్ణువు పాదములందలి భక్తిచేత; ఇంద్రియ = ఇంద్రియములను, జయగెలుచుటతోడ, అన్వితుడు = కూడినవాడు, ఉత్తముడు = శ్రేష్ఠుడు, ఇంద్రియ బులన్ = ఇంద్రియములందు, మరుగక = లీనుఁడుగాక, (ఇంద్రియము పోయినదానిపోక) కల్పణ = దానిని నిగ్రహింపఁగల, దీనిని = ప్రయత్నించిన యెడల. మధ్యముడు = మధ్యపు వాడు ఇంద్రియ = ఇంద్రియములను, పారవశ్యుడై = అధీనుడైన, పరగినచోన్ = ప్రవర్తించిన యెడల, నికృష్టుడు = అధముడు, అని పల్కగాక = చెప్పగా, దుర్బుధిని = దుష్టబుద్ధిని, ఇంద్రియములకు లోనైనవాడను, అదరమునన్ = అదరింపుతో, ఎట్లు కాపాడెదవో.

తా. దశరథరామా ! విష్ణుపదభక్తితో ఇంద్రియములనుగెలిచినవాడు ఉత్తముడు. ఇంద్రియములకు లోనగాక నిగ్రహింప ప్రయత్నించువాడు మధ్యముడు. ఇంద్రియములకు అధీనుడైనవాడు అధముడు. ఈ మువ్వు రలో దుష్టబుద్ధి నైన నేను అధముడను గనుక రక్షింపఁ దగినవాడనుకాను. అయినను నెట్లు రక్షించెదవో తెలియదు.

చ. వనకరి చిక్కెమైననకు + వాచవికిం జెసిపోయె మీను తా
 వినికిజిక్కెజిల్వ గను + వేమలుజెందెను లేళ్ళతావిలో
 మనకిసశించె దేటి తర + మాయరుమూటిని గొప్పనైదుసా
 ధనములనీవె కావదగు + దాశరథీ కరుణాపయోగి. 83

టీ. వనకరి = అడవియేనుగు, మైననకు = దీహమునందలి చాప
 ల్యమునకు, (ఏనుగును పట్టుకొన్నవాండు అక్కర్లించుటకై విడుచు అడ
 ఏనుగు దీహమునుజూచి కామించియునుట,) చిక్కె = చిక్కుపడెను,
 మీను = చేప, వాచవికె = నోటికి (కాలమునందు గుచ్చిన యెఱ్ఱ
 యందలి రుచికి) చెడిపోయె = తగులుపడి చెడెను, చిల్వ = పాము, తా
 = తాను, వినికి = వినుటకు (నాములవాడు ఊగు స్వరమును విను
 టకు) చిక్కె = చిక్కుపడె, లేళ్ళ, కనువేరుక = కలటిపిచ్చి, నెందును =
 పొందును (చక్షురింది)యములకు లోనయ్యె) లేటి = తుమ్మెద, తావిలో =
 వాసనలో, మనికి = ఉండుటచేతి, నశించెను. (ఘ్రాణేంద్రియమునకు
 లోనై పూజేసి వాసనకై తామరపూవులో చొచ్చి అది ముడుచు
 కొనగా లోపలచిక్కుకొనెనుట) ఇనుమాటిని = విరింటిని (విగుయింది)
 యములను) గొల్వక = జయించుటకు, తరమా = శత్రువు, వినుసాధన
 ములక = పంచవిధములైన ఉపాయములచేతి నీవె కావదగు = నీవే
 కాపాడవలయును.

తా. దాశరథీ! అడవిలో ఏనుగు అడు ఏనుగును జూచియు,
 చేప కాలమునందలి యెరచివికిని, పాము వాములవాని ఊగుస్వరమునువిను
 టకును, లేడి కనుపిచ్చిచేతను, తుమ్మెద తామరలోని పూజేసివాసనకును
 లోనయ్యు చిక్కుకొనుచున్నవి. అందు ఇంద్రియములను గెలువ నెవరి
 తరము! కనుక ఇంద్రియలోబడైన నాకు మోక్షము గలుగుట కష్టము
 గావున పంచేంద్రియముల నిన్నుగొల్పు పంచవిధ కైంకర్యములచేతి యిం
 ద్రియముల నడచి నన్ను కాపాడుము.

చ. కరములుమీకు మ్రొక్కులిడ ♦ కన్నులుమిమ్మునెచూడజిహ్వ
మీ స్మరణఁజనర్పవీనులుభ ♦ నత్క ధున వినుచుండ నాన మీ
యలుతను బెట్టుపూసరుల ♦ కానఁగొనిం బరమార్థసాధనో
త్కరమిదిచేయవే కృపను ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి 84

టీ. కరములు = చేతులు, మీకున్, మ్రొక్కులిడక్ = దండములు
పెట్టఁగాను, కన్నుల, మిమ్మునె, చూడక్ = చూడఁగాను, జిహ్వ = నాలుక
మీ స్మరణక్ = మిమ్ముస్మరించుటచేతి, తనర్పక్ = ఒప్పఁగాను, వీనులు =
చెవులు, భవతోకథల్ = మీదైనచరిత్రములను, వినుచుండక్ = వినుచుండ
గాను, నాన = ముక్కు, మీయలుతను = మీమాఁపునంగు, పెట్టుపూసరుల
కుక్ = పెట్టుఁట్టిగ్రాదండలకు ఆసఁగొన్క్ = ఆసపఁగఁగాను, అది = అట్లు,
అయా అవయవములు మీకు అయా కార్యములు సేయుట, పరమార్థ = సరి
యైన, సాధన = పురుషార్థములను సాధించెడి యుపాయముయొక్క, ఉత్క
రము = సమూహము (విను అవయవములకు చెప్పిన అయిదువ్యాపారములే
పురుషార్థములను సాధించుటకు ఉపాయము).

తా. చేతులుమీకు మ్రొక్కుటయు, కన్నులు మిమ్ముచూచుటయు,
నాలుక మీనామమును జపించుటయు, చెవులు మీకథలను వినుటయు,
ముక్కు మీమాఁపునంగలి ఖగదండను కోరుటయు ననెడి యీయైశ్వ
ర్యములే మోక్షమునకు సిద్ధిరమైన సాధనములు.

చ. చిరతరభక్తి నొక్కతుల ♦ సీరళ నార్పగానేయు వాడు ఖే
చరగరుడొంగప్రముఖి ♦ స ఘములో వెలుఁగఁపదాధవత్
స్ఫురదరవిందపాదములఁ ♦ బూజలొనర్చినవారికెల్లఁ ద

౧. త్త్వరమరచేతిధాత్రిగదే ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 85

టీ. చిరతరభక్తి = బహుకాలముగానున్న భక్తితో, ఒక్క తులసీ
ద్వళము = ఒక్కతులసియాకు, అర్పణసేయువాడు = సమర్పించువాడు, ఖేచ

రులు = గరుడులు, ఉరగులు అన విడియొక్క సమాహము లోపల, వెలుగున్ = ప్రకాశించు, సదా = ఎప్పుడును, భవత్ = నీయొక్క, స్ఫురత్ = ప్రకాశించుచున్న, అరివింద = తామరలవంటి, పాదమః = అడుగులను, పూజలు పెనట్టినవారికెల్ల = పూజించిన వారికందరికిని, తల్పిరిము = ఆమోక్షము, అరచేతిభాగ్ని = అరచేతి యుపేక్షవలె, కదా = అగును.

తా. రామా ! బహుకాలము భక్తితోడ ఒక్కతులసీదళమును నీకు సమర్పించివాడు భేషరులు గరుడులు ఉరగులు అను కీలో నొక్కదై ప్రకాశించును. ఇతఁ ఎప్పుడును నీపాదారవిందములను బూజ నేయువారి కందఱికి మోక్షము కరతలామలకమే కదా !

ఉ. భానుఁడుతూర్పునందుగను + ఎట్టినఁ బావకచంద్రతేజమున
హీనతఁ జెందునట్లు జగ + దేవరాజశమైన నీపద
ధ్యానము నేయుచున్నెబర + దైవమరీచు లడంగకుండునే
దానవ గర్వసిర్దళన + దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ. 86

టీ. దానవ = రాక్షసులయొక్క. గర్వ = గర్వమును, సిర్దళన = హరించువాఁడా, భానుఁడు = సూర్యుఁడు, తుగ్వుఁడు = తూర్పు దిక్కునందు, కనఁపట్టినఁ = కనఁపఁగా. నాక = అగ్నియొక్కయు, చంద్ర = చంద్రునియొక్కయు, తేజమల్ = తేజులు, హీనతఁజెందునట్లు, జగదేవ = లోకమునకు మఖ్యునిగా. విరాజితము = ప్రకాశించుచు విని నీపదధ్యానము = అయినట్టి నీపదములను ధ్యానించుట, చేయుచున్నఁ = చేయుచుండగా, పరదైవమరీచులు = ఇతరదైవముల కంటెలు, అడంగకుండునే = అణగిపోకుండునా !

తా. సూర్యునికంటికి అగ్ని మొదలగువాని కాంతులడంగునట్లు జగత్తంతయు ప్రకాశించుచున్న నీపదధ్యానయొక్క ప్రకాశమునకు ఇతర దేవతల ప్రకాశములు అడగిపోవును.

ఉ. నీమహానీయశర్వరస + నిర్ణయభోధ కథామృతాభిలోఁ
దా ముగ్గుగుమలాడక వృ + ధాతనుకృష్టముజెంది మానవు
డీ మహిలోఁ తీర్థముల + నెల్లమురింగిన దుష్టికార హృ
త్తామనవంకముద విమన + దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 87

టీ నీమహానీయ = గొప్పచైన, శర్వరస = శర్వసారముయొక్క
నిర్ణయ = నిశ్చయముగల నిర్ణాంతము గలిగినట్టి, భోధ = జ్ఞానము గలిగిన
కథా = కథలనెడి అమృతాభిలోఁ = అమృతముయైన సముద్రమునందు,
తా = తాను, ముగ్గు = ముగ్గు గుంతులూడ = మునుగడక, కృథా =
కృత్తములు, తీర్థములు = శరీరసంఘమును, చెంది = పొంది, మాన
వుడు = మనుష్యుడు, ఈమహిలోక తీర్థముల + నెల్లక = తీర్థములం
దంతటను, మురింగింక = మ్రుంకఁగా, దుష్టికార = చెడువికారములగు,
హృత్ = హృదయముయొక్క, తామస = తమోగుణ సంబంధమయిన కాగ్ని
యలనెడి, పంకముద = రొంపులు, విమన = విడిచిపోవువా.

తా. రావా! నీమహత్వముయొక్క స్వాస్థ్యమిట్టిదని నిశ్చయించి
తెల్లపు నీదర్శనచిత్రమనెడి యమృతసముద్రమును గుంతులిడిన నీ దుష్టి
కారమైన హృదయముందలి తామసములనెడి రొంపుల తీసిపోవుమగాని కన
లకు ధుర్భలాలోకమనెందలి తీర్థములందు మునిగియెడల అవి తీసిపోవు.

ఉ. కాంచన విస్తునంజిత క + ల్మృచముగ్నిపుటబుబెట్టి వా
రించినరీతి నాన్ని సగి + డించిన దుష్కర దుర్మోచియు
బంచితభక్తియోగదవా + నాప్పిందగుల్పక పాయునే కన
త్కొంచిన కుండలాభరణదాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 88

టీ. కనత్ = ప్రకాశించుచున్న, కాంచన = బంగారముయైన,
కుండల = కుండలములు, అపరిమితముగా గలవాఁడా, కొంచనవస్తు =

బంగారుపదార్థమునందు. సంకలిత = మిక్కిలి, తగిలిన కల్మష = మాలి
న్యము, అగ్నిపుటంబుపెట్టి = అగ్నిపుటమువేసి, వారించిఁ రీతిక = తొల
గించినవిధమున, దుస్కర = చేయరాని, దుర్బలత్రయంబు = చెడ్డవియైన
మూఁడుమలములను (మనోవాక్కాయముల మూఁటియొక్క మాలిన్యము
లను) అంచిత = ఒప్పుచున్న, భక్తియోగమునెడి, దహన = అగ్నియొక్క,
ఆర్పిక = జ్వాలయందు, తగుల్పి, పాయునే = విడిచిపోవునా ?

తా. రామా ! బంగారులోని మాలిన్యము అగ్నిపుటమువలన పోవునట్లు
ఆత్మయందుగల మూఁడుమలముల నీయడలి భక్తియోగముచేతనే నశిం
చును గాని మతొక విధమున నశింపవు.

ఉ. నీనతి పెక్కుగల్గులిడ ♦ నేర్పరి, లోక మకల్మషంబుగా
నీసుతనేయు పావనము, ♦ నిష్కార్యధురీణరక్షుడై
నీసుతుడిచ్చు నాయువులు ♦ నిన్ను భజించిన గల్గుదుమనే
దాసుల కీప్రతార్థములు ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 89

టీ. నీనతి = నీభార్య, పెక్కుకల్మష = అనేక సంపదలు, ఇమక =
ఇచ్చుటకు, నేప్ర = నిపుణురాలు, నీసుతి = (నీపాదములందు బుట్టుటచే)
నీకూతురైన గంగ, లోకము = జగము, అకల్మషంబుగా = నిర్దోషముగు
నట్లుగా, పావనముసేయుకొ = పవిత్రముగాఁ జేయును, నీసుతుడు = నీ
కోడుఁ దియిన బ్రహ్మ, నిర్మితకార్య = నిర్మాణోత్పత్తియొక్క (సృష్టి
కార్యముయొక్క) ధురీణ = భారముకల, దక్షుడై = నేర్పరియై, ఆయువులు =
ఆయుష్యములు, ఇచ్చునో, నిమక = ఇట్టి (భార్యయు, కూతురును, కోడుకు
లునుగల) నిన్ను, భజించినకొ = కొలువఁగా, దాసులకుకొ = నీ భక్తులకు
ఈప్రతి = కొంకలు, గలుగకుండునే = లభింపకపోవునా.

తా. రామా ! నీభార్యయైన లక్ష్మి సహస్ర సంపదల నిచ్చుటకు
నిపుణురాలు, నీకూతురైన గంగ ముల్లోకముల యందును ప్రభవించి.

లోకమునందలి దోషములను పోగొట్టి విముక్తి కేయును. కిందుకన
బ్రహ్మ సృష్టి కార్యమంతయు నివహించు సత్తుడై ఆయి పుట నిచ్చిన.
ఇట్టి పుత్రుల శత్రువులుగల నిన్ను భజించి నీధక్తులకు కోన కోర్కెలు
సావరిక పోవు.

ఉ. వారిజపత్రినిండుడిండ్లి * సోపిధ బున చర్తనీయుమం
దారయ రొంపిలోనె దను * నంబుని కన్మరపున్నవీరి సం
సారమునన్ మెలగుచు * విచారగుడై పరమొందుగాడె
సత్కార మెఱింగిమానవుడ * దాశింధీ గుణాపయోనిధి. 90

టీ. వారిజపత్రినుండు = తామరాకునందు, నిండిన వారివిధాబుజ్జ =
తొంచిన జలమునీర్తి, అంబుజ్జ = విచారింపగా, సోపిలోజ్జ = బురద
యందు. తనువు = దేహము, అంబుని కన్మరపున్నవీరి = తగులుకొని
కన్మరపునుగు విఃమునను, సంసారమును, సానవుడ = మనుష్యుడు,
మెలంగుమక్ = ప్రకర్తించుచు, విచారగుడై = తత్త్వవిచారము పొం
దింపగాడై, సత్కారము = పూజ, (నిన్ను పూజించుటకు) ఎఱింగి = తెలిసి,
పరిమూ = మోక్షమును, ఒందుకొనె = పొందును గదా.

తా. రామా! తామరాకునందలి నీటిబొట్టు ఆ తామరాకున ఎట్లు
అంటుకొనెదో. రొంపిలో కన్మర పుగు మెలగినను తాని కేహమునకు
బురద అంటుకొనక యెట్లు దునో, అట్లే పూజమడైనవాడు సంసార
వందు బ్రవర్తించుచుండినను తత్త్వవిచారము పొంది సంసారమున తగులు
బడి మోక్షమును పొందును గదా!

ఉ. ఎక్కడితల్లిదండ్రులు * లెక్కడివారు కళత్ర బాంధవం
బెక్కడ జీవుడైట్టి నను * వెత్తిన బుట్టుచు బోవుచున్న వా
కొక్కడైనా పుణ్యస్థలము మొదలనొక్కడైనా నాడు వే

తొక్కడు వెంటనంటిభవం మొల్లనయ్యాళ్ళవఱాడవయ్య నీ
టక్కిరి మానులందిడః • దాశరథీ కవి గావయోనిధి. 91

టీ. ఎక్కడిల్లింగడి = లిల్లనల్లులు ఎక్కడివారు, (తల్లి, తండ్రి
అని చెప్పకొనుటే కాని నిజముగా వారితో సంబంధమేమియులేదు.)
నుకుట = కొడుకులు, ఎక్కడివారు = వారికోడి సంబంధమెక్కడిది?
కల్లతిబాధలు = పెద్దదానిపెట్టరికము, ఎక్కడ = ఏమి సంబం
ధము, ఏలకాని = తప్పదు, నేనాధా = ఎట్టి నామము = ఎట్టి నామమును,
ఎత్తినక = తరించును. (ఎ.కటి గొప్ప జన్మను, ఎత్తినక దేవను)
ఒక్కడే = తాను ఒక్కడే, పుట్టుక = నిర్మించుచు, పోవుచుక =
కురచుచును. భక్తివాడు, (తల్లి, తండ్రి కొడుకులు, పెద్దను = ని
య్యదలలు ఒకే ప్రవిక మిక్కిలి సంబంధించినవారుగా కనబడుచున్నారని,
కాని నిజము విచారింపగా వాడు పుట్టి పుడు ఒక్కడుగానే పుట్టి
వచ్చుచున్నాడు. చచ్చునప్పుడు ఒక్కడుగానే చచ్చిపోవుచున్నాడు.
ఆప్పుడు కూడ పెద్దను బిడ్డ లెకరును వచ్చుటయు లేదు; పోవుటయు
లేదు. కాని తిక్కిన వారికోడి సంబంధమేమి కాళ్ళతము అని భావము.)
పాపప్రసవము = తాననేసిన పాపములకుఁ పుట్టెనులకును • తుగు
ఫలము, బింబిక = బాంబిక, (ఆనుభవించునపుడు ఒక డే కాని
అఫలము నెవరును ఆకుర్చింపరు) పెంటపంటక = పెంటపేపొంటకు,
నేలొక్కడుక = నేలొక్కడుగాని, కావరాడు = కలువడు (పుట్టిన
గాని చచ్చినగాని పుట్టె పాపవల నునుదించినగాని కావొక్కడే
యగును) కాట్టింధిరము = పుట్టుక, ఒల్లనయా = ఇచ్చగించవయ్య,
(కాళ్ళతసంబంధములేక ఎందుకును పనికిమానిన తరిదంకులకనువుంబుట్టి
పెండ్లమును గట్టుకొని బిడ్డతను గనుమందైతి యీసంపాదము నిస్సాగము
కనుక అది నాకివ్వమలేదనుట) నీటక్కిరిమాయలందు = నీకపటప్రహరణ
లందు, ఇడక = నను పెట్టు (వాతో లీలమాని) కృపక = దయతో
మాడవయ్య = చూచుమా.

తా. రామా ! తల్లివండులు కొడుకులు పెండ్లము అనువారు కర్మానుగుణమున నడుచుచున్నారే కాని కాశ్యముగ సంబంధించి యుండువాకు గాను, ఏలయనఁ గా ఒకడు విజ్ఞుడై న్నిపుడును, పుట్టినపుడును, చచ్చినపుడును, పుణ్యసాధనము లనుధివించునపుడు తానొక్కడే యగును గాని బలిదండ్రులు మొదలయినవారు నానితోగూడ నచ్చుటగాని పోవుటగాని అనభవించుటగాని లేదు. కాకట్టి అట్టివారి సంబంధముగల సంసారము నాకక్కరలేదు. నీవు నీతో వేడుచు నేను నిజముగా సంసారమునుండి తప్పించి నన్నుఁ జూచుమా !

చ. దొరసినకాయనాల్లునిమిఁ తోచినఁజూచి భుక్ష్వనుల్నిను
లైజపులుఁగాఁగజూచినుటిఁ మిదినిలోఁదనుతోఁ నాగుముం
దరుగులుఁజూచిచూచి తెలుఁనాయు నెఱుంగఁ మోసఁ పాశము
ల్లఁగనివారికేమిగతిఁ దాతే ధీకఁగఁజాయోనిధి. 2

టీ. దొరసిన కాయమల్ = కలిగినదేహములు, మిదిమి = ముసలి తనము, తోచినఁ = తోసకాచూచి, భుక్ష్వనుల్ = దొరితనములు, సినిల్ = సంపదలు, పెఱుంగఁగాఁగఁ = పెఱుపునీగలవలె, చూచి = తెలిసికొని, నాటి = పాటియు, మేది లోక = భూమియును, తనుతోడి వారు = తమతోఁగూడవుట్టి పెరిగి వారు, మందు = తమకు మునుపు, అరుగులు = పోవుట (చచ్చుట) చూచిచూచి తెగులయుపుకొ = నశించునట్టి అయుక్త్యమునా, (అయువునకిచ్చిపోవునని) ఎఱుంగఁ = తెలిసికొనక, మోసమాతలల్ = అజ్ఞానపు తాళ్ళు, (ప్రపంచ విషయములందు తాళ్ళవలె బంధించు అజ్ఞానము) తెలుగనినఁకొ = తగ్గనివారికి, నిమిఁతి = ఏమిదిక్కు.

తా. రామా ! శరీరములు మిదినిపోవుటచేతను దేహము అస్థిరమనియు, ప్రభుత్వాదుల నశించుటచే సంపదలు అస్థిరమనియు తనతోడి
• వారి మీఱఁగాని చచ్చియుండుటచే తాము చావనంపినవారిమదియు

చక్కగా తెలియుచుండిను, అయివు నకి చునని తెలియక అస్థిమలైన యాదేహములయ నే ఆజ్ఞానము యొక్క సాక్షములచే కట్టబడచున్నారే? ఇట్టివారికి గలుగగల స్థితియేమి యని భావము.

చ నిర్విగలనాడు మైమురచి • చిక్కిననాడు దలంచివుగ్యముల
పొర బొరసేయినైతినని • పొక్కిని గల్గునె గాలించిచ్చుపై
గొలిస వేళ దప్పికోస • కీడ్చువేళ జుంబుగోర త
త్తరమునంద్రవం గలదె • దాశరథీ శత్రుము యోగధి. 98

టీ నిరి = సంపద, కలనాడు = కలియుండిన దినములందును మైమురచి = జేహము తెలియుట శక్తి. చిక్కిననాడుక = పున్నదినము లందును. తలంచి=అలోచించి, పుగ్యముల్ = పుగ్యకార్యములను, పొరక = మాటిమాటికి, చేయనైతిని అని = చేయకపోతిని అని, పొక్కినక = తిరిగిపోగా, కల్గునె=ఫలముగలుగునా? (ఇందులనిదృష్టం తరము) గాలి. చిచ్చుపై=అగ్నిమీద, కలరినవేళక=విజృంభించినప్పుడు, (ఇట్లు మొదలగు వాని) కల్పబూనిన అగ్నిని పుట్టినప్పుడే చల్లార్చక దానిపై గాలి తగిలి మిక్కిలి గులుకొన్న సమయమున) దప్పికోని, కీడ్చుదు వేళక=మరక, దు సమయమందును. జుంబుగో=నీటిని, గోర = అనించి, తత్తరమున = తడఁబాటుతో. ద్రవనక = భూమినిత్వంగా, కలదే = నీర్మూలగునా? (అట్లే సంపదలుండిన కాలమన పుగ్యములు నేయక అది పోయిన వెంక చేయకపోతిమే యని దిండించుచే ఫలము లేదనుట.)

త. సంపద యుండిన కాలమందును, సంపదచే మత్తలి ఒడలు మరచి యుండిన కాలమందును, అలోచించి పుగ్యకార్యములు మాటి మాటికి చేయకపోతిమే యని దాద్రవము నచ్చిన కనుక చింటించుట... గాలించే మిక్కిలి రేగిన నిప్పును అశ్శుటకును, బాగా దప్పిగొనినప్పుడు, జలమునకై భూమిని వేగిరపడి ప్రవృట్ట యెట్లో అట్లే వృద్ధిమగును.

ఉ. జీవనమింకఁ బంకమున ♦ జిక్కినమీను చలింపకెంతయున్
దావున నిల్చి జీవనమె ♦ దద్దయుఁ గోరువిధంబు చొప్పుడం
దావలమైనఁగాని గుటి ♦ దప్పనివాడు తరించువాడనూ
తానక భక్తియోగమున ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 94

టీ. జీవనము = నీళ్లు, ఇంక = ఇంకిపోగా, పంకమునక = బురదయందు, చిక్కినమీను = చిక్కుపడినచేప, ఎంతయున్ = ఎంత మాత్రమును, చలింపక = కదలక, తావునక = తావుననొట్టక, నిల్చివుండి, జీవనమె = నీటినేలేక బ్రతుకునే, దద్దయున్ = మిక్కిలి, గోరు విధంబు = కోరునట్టిరీతి, చొప్పుడక = కలుగునట్లుగా, తావలమైనదానిన్ = స్థానమైన దానిని, తనకు ఆధారమైన దానిని, (తనకు వుద్దేశకమైన నిన్ను అనుట) గుటిదప్పనివాడు = నూటిచేడనివాడు, (తనకు ఆధారభూతుడైన నీయందే గుటియుంచి ఆ గుటిని తప్పుక నిన్నే ధ్యానించుచుండువాడు) తానక భక్తియోగమునక = నీచైవభక్తితోడి కూడికచే, తరించువాడయ = సంసారమును దాటువాడు అయ్యా.

తా. చేప నీళ్లు యెండిపోయిన బురదలో చిక్కుకొన్నను, ఆవోటును విడిచి కదలక అంతే నిలిచి నీళ్ళనే తుదకు గోరుచు, నీయందలి చింతననుండి గుటియుంచి యెన్ని కష్టములు వచ్చినను దానిని కదలక యుండువాడు, యుండుటచే నీయెడల భక్తి యుదయించి ఆ భక్తియోగమున సంసారమును దాటునని తార్పిర్యము.

చ. సరసునిగాఁగ నంబు సుగ ♦ నజ్జుడైఱుంగునుముమ్మరాధముం
డెఱిగ్గి హించుకొల ♦ నేకనివాసముగాఁగ దర్దురం
బు నుఁగ నేర్చుకల్లు విక ♦ చాబ్బమరందరపైక సారభో
త్కరముమిళిపి మొందుక్రియ ♦ దాశరథీ కరుణాపయోనిధి.

ఉ. ఎంతటిపుణ్యమా శబరి * యెంగిలిగొంటివి వింతగాదె నీ
మంతనమెట్టిదో యుమత * మైని గరాగ్రనఖాంకురంబులగా
సంతనమందఁ జేసితివి * సత్కులజన్మములేమిలెక్క వే
దాంతముగాదె నీమహిమ * దాశరథీకరుణావయోనిధీ, 98

టీ. శబరియెంగిలికొంటివి = శబరి కొంటికి చనియాచుటచే ఎంగిలియైన
పండ్లను, కొంటివి = తీసికొంటివి (భక్షించితివి) ఎంతటిపుణ్యమా = అది
చేసికొన్న పుణ్యము ఎంత అతిశయించినదో, వింతగాదె = ఇది ఆశ్చర్య
ముగాదా, (జీవతలు ఇచ్చునట్టి శ్రేష్ఠపదార్థములను గ్రహింపని నీవు,
అప్పురాలైన శబరి ఎంగిలిన తినుట చూడఁగా దాని పుణ్యము మిక్కిలి
యాశ్చర్యమైనదనుట) నీమంతనము = నీరహస్యము (నీకు వుడుకమీఁద
శ్రీహరిశయము గలుగుటకు రహస్యము) ఎట్టిదో = ఎటువంటిదో, వుడుక
మైని = వుడుకజీవామున, కరాగ్ర = శ్రేష్ఠయొక్క, కఖ + అంకుర
ములకా = గోటియొనలచేత, సంతనముఅందకా = సంతోషపడునట్లు, చేసి
తివి = గోళ్ళతో నివిరి వుడుకను సంతోషపెట్టితిరనుట, సత్కులజన్మ
ములు = కుందితంశంబున పుట్టుకలున, ఏమిలెక్క = నీకేమిలక్ష్యము (నీవు
వంశమును, జాతిని పాటించవు అనుట) నీమహిమ = నీమహత్వము, వేదాం
తముగాదె = వేదాంతమేకదా, నీమహిమచే జాతిని, కులమును జూడక
రక్షించునట్టివాడై వైదికని భావము.

తా. శబరియెంగిలిన తింటివి. అది యెంతటి పుణ్యముచేసికొన్నదో
ఆశ్చర్యముగా నున్నది. వుడుకమైని మనిగోళ్ళతోగీటి సంతోషపెట్టితివి.
దానిపై నింతవాత్సల్యము గలుగుటకు రహస్యమేమో తెలియకున్నది.
విచారించిచూడఁగా నీవు జాతిని, కులమును పాటించువాడవుకావు, బ్రహ్మ
నీ మహత్వము వేదాంత ప్రతిపాద్యమగునంత విస్తారమైనది, కాన నీరక్షణ
మునకును, కీర్తనమునకును కారణములు మముబోలుటకు తెలియవు.

జి.బొంకనివాడెయోగ్యుడరి + బృందములెత్తినచోటజన్మకుఁ
జంకనివాడెజోదు రభ + స.బున సర్థి కరంబునాచినం
గొంకనివాడెదాత మిముఁగొల్పి భజించినవాడెపో నిరా
తంకమనస్కుడెన్నఁగను + దాశరథీ కరుణావయోనిధి. 99

జి. బొంకనివాడె = అబద్ధము చెప్పనివాడే, యోగ్యుడు, అరి
బృందములు = శత్రుసమాహములు, ఎత్తినచోట = దండెత్తి వచ్చి
యెడల, చివ్వకుఁ = యుద్ధమునకు, జంకనివాడె = వెనుకటియనివాడె
జోదు = యోధుఁడు, రభసంబునక = వేగముగా, సర్థి = యాచకుండు
కరంబు = చేరిని, చాచినక = చాచఁగా, కొంకనివాడె = ఇచ్చుటకు
మిగులరింపనివాడె, దాత, మిముఁ = మిమ్ము, కొల్పి = నేర్పించి, భజించిన,
వాడె = భ్యానముచేసివాడె, నిరాంతర = ఆతఁడు ములేని, మనస్కుడు =
మనస్సుకలవాడు, (నిన్నె గొలిచినవాని మనసే నిర్మలముగా మండుకని
భావము.)

చ. భ్రమరము కీటకంబుఁగొని + పాల్పడి ఝాంకరణోపకారియై
భ్రమరముగా నొనర్చునని + పల్కుటఁజేసి భవాదిదుఃఖ సం
తమన మెడల్పి భక్తిసహి + తల్పిబుగ జీవుని విశ్వరూప త
త్త్వమున భరించుటే మరుదు + దాశరథీ కరుణావయోనిధి

జి. భ్రమరము = తుమ్మెద, కీటకంబున్ = పురుగున, కొని, పాల్పడి =
దానికై పూని, ఝాంకరణ + పుపకారియై = ఝాంకరముచేత పువక
రాజ్ఞి భ్రమరముగాక = తుమ్మెదగా, ఒనర్చునని = చేయునని, పల్కు
టఁజేసి = చెప్పుటచేత, (జనులందుకొనుటచేత) జీవునిక, భర = పుట్టుక,
అది = మొదలుగాఁగల దుఃఖసంతమనము = దుఃఖములనెడి చీటిని ఎడ.

లించిపోగొట్టి, భక్తిసహితంబుగఁ = భక్తితోగూడ, లేక భక్తిజనితంబుగఁ
అనుపాదమున (భక్తిపుడయింపగా), విశ్వరూపతత్త్వములకా = నీయుక్క
విరాట్స్వరూపమునందు, ధరించుట = తాల్చుట, ఏమి, అరుదు = ఆశ్చ
ర్యము. (నీతో సమానమైన ఆకారముగల వానినిగా చేయుట ఏమివింత)
ఒక కేవలజంతుడైన తుమ్మెద పురుగును తనవలె తుమ్మెదనుగా జేయుట,
లోకమునకు తెలియుచుండఁగా నీవు జీవుని దుఃఖములు పోగొట్టి భక్తిని
గలిగించి వానికి నీతోడి సారూప్యమును ఒపంగుట ఆశ్చర్యము గాదని
తాత్పర్యము.

చ. తరువులుపూచి కాయలగుఁగదత్కునుమంబులుపూజగా భవ
చ్చరణముసోకి దానులకు * సారములౌ ధనధాన్యరానులై
కరిభటఘాటకాంబర ని * కాయములై విరజానదీ నము
త్తరణ మొనర్చుఁ జిత్రమిది దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 101

టీ. తరువులు = చెట్లు, పూచి = పుప్పించి, కాయలగుకా = కాయలు
కాచును, తక్ + కుగుతుములు = ఆపూవులును, పూజగా = (కోసి) పూజా
ర్థముగా, భవత్ + చరణము = నీపాదమును, సోకి = తాకి, దానులకు = నీ
భక్తులకు, సారములు = శ్రేష్ఠములు, ఔధనధాన్యరానులై = అగునట్టి ధన
ధాన్యముల కుప్పలై, కరి = వీనుఁగులు, భట = బంట్లు, ఘోటక = గుట్టములు,
అంబర = వస్త్రములు, వీనియుక్క, నికాయములై = సమాహమలై, విరజా
నదీ = పరమపదము ఎల్లగానుండు విరజ అను ఏటిని, సముత్తరణము =
దాటుటను, ఒనర్చుకా = చేయును, ఇది = నీపాదములు సోకిన పూలు,
చిత్రము = ఆశ్చర్యము.

తా. రామా! చెట్లయందలి పూవులు అట్లే యుండినయెడల కాయ
లగును. వానినేకోసి నీపాదములయందు పూజార్థము నుమర్చింపగా అవి

నీయదుగుల సోకఁగానే మేలైన ధనధాన్యములు, వీనుగులు, బంట్లు, గుఱ్ఱములు, వస్త్రములు మొదలైనవిగా ఇహలోకమున పరిణమించి పరమ పదమును కలిగించును.

ఉ. పట్టితి భట్టరార్యగురు + పాదములిమ్మెయి నూర్ధ్వపుండ్రముల
పెట్టితి మంత్రరాజమొడిఁ + బెట్టితి నయ్యమకింక రాళికి
గట్టితి బొమ్మ మీచరణ + కంజములందు డలంపుపెట్టి పో
దట్టితిఁ బాపపుంజముల + దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 102

టీ. భట్టరార్య గురుపాదములు = గురువులగు భట్టరాచార్యులవారి యొక్క పాదములను, పట్టితి = చేపట్టితిని (వారి శిష్యుడనైతిని) ఈ మొయి = ఈదేహమున, ఉర్ధ్వపుండ్రములు = తిరుమణి శ్రీమార్గములను, పెట్టితిని, మంత్రరాజము = మంత్రశాస్త్రముయిన, తిరుమంత్రమును, ఒడిబెట్టితి = గ్రహించితిని, దానిచేత ఆమయకింకరాళి = ఆయనదూతల సమాహమనకు, బొమ్మ, పట్టితి = జయించితిని, మీచరణ కంజములందు = మీ పాదాలిందనులయందు, కలంపుపెట్టి = మనస్సునుంచి, పాపపుంజముల = పాపసమాహమలను, పోన్ + పట్టితి = పోవునట్లు ఎఁజిమ్మితిని.

తా. భట్టరాచార్యులవారి శిష్యుడనై తిరుమణి శ్రీమార్గములు ధరించి, తిరుమంత్రను పఠింపఁబడి, ఎరకము తొలగించుకొని మీ పాదాలిందనులను ధ్యానించి, పాపములను పోగొట్టుకొన్నవాడనైతిని.

ఉ. అల్లన లింగమత్రసుతుఁ + డత్రింగోశ్రజఁ దానికాని కం
చెల్ల కుఱోద్భవుఁడని బ్ర + సిద్ధుడనై భవద కిశంబుగా
నెల్ల కవుల నుతింప రచి + యుండితి గో. కవీంద్రుడఁ జగ
ద్వల్లభ నీకుదాసుడను + దాశరథీ కరుణాపయోనిధి. 103

టీ. జగద్వల్లభ = జగన్నాథా! లింగమంత్రసుకుండు = లింగమంత్ర
 కొడుకు, అగ్రజగోత్రవాడు = ఆశ్రేయగోత్రముగలవాడు, అదికాళి =
 ఋగ్వేదకాళివాడు, కంచెర్ల కులోద్భవుడు = కంచెర్ల కులమునఁ బుట్టిన
 వాడు, అనకా = అనగా, ప్రసిద్ధుడనై, భవదంకితంబుగాకా = నీకు అంకిత
 ముగా, ఎల్లకపుల్, నుతింపకా = పొగడఁగా, రచించితిని = ఈశతకము
 చేసితిని, గోపకవింధుడకా = గోపకవిశ్రేష్ఠుడను, నీకకాదానుడను.

తా. రామా! నేను లింగమంత్రకుమారుడను, నాది ఆశ్రేయ
 గోత్రము, ఋగ్వేదముకాళి, కంచెర్లకులము, పేరుగోపకవి, నీకు దానుడను,
 కవులందఱును పొగడునట్లుగా ఈశతకము రచించి నీకు అంకితము చేసితిని.

నం పూర్ణము.

 మీ శేష స్తకములు కావలసినను మావద్ద
సరనమైన ధరలకు దొరకును.

వలయువాడు :- ల లి తా అ ం డ్ కో.,
ఏ లూ రు .

ప్రొంచెస్ :- తెనాలి - తోట్లవల్లూరు.

